
* Res. 4 *
*
* Or. fun *
*
* 256 *
*
* 10 *

Or. fun.

256/10

4^v

(Gerlach)

Flaszenreffer

Or. Fun. 250 (10)

26.

ORATIO FUNEBRIS

IN OBITUM
REVERENDI ET

CLARISSIMI VIRI D. STEPHANI

GERLACHII SACROSANCTÆ THEO.

logiæ Doctoris & Professoris in Academia

Tubingensi celeberrimi, nec non in

Ecclesia Decani fide-

lissimi.

Habita ibidem

Die ultimo Januarii 1614.

Per

Matthiam Hafenrefferum

Sacrofanctæ Theologiæ Doctorem &

ejusdem Professore ordinariū: p. t.

Academiæ Rectorem.

TUBINGÆ,

Typis Iohan-Alexandri Cellii.

Anno M. DC. XIV.

ORATIO FVNE-
BRIS

IN OBITUM D. DOCTORIS
STEPHANI GERLACHII.

NON DUBITO, GENEROSA ET
literatissima concio, vos, qui ad hanc Ger-
lachianam Panegyrim, magna frequentia
confluxistis, omnes & singulos mirari,
quid sit, quòd cùm aliis doctis & de Re-
publica nostra scholastica bene meritis
Professoribus, quando supremum hujus ævi diem clau-
serint, tum ad pietatis & gratitudinis testificationem erga
defunctos, tum ad Christianę *συμπαιδείας* declarationem
erga propinquos, primo quoquo tempore orationes fu-
nebres recitari, & in alteram beatam vitam proficiscen-
tibus, tanquam pietatis, Fidei, & virtutis, quam in hac vi-
ta exercuissent, fide fideliterq; testificantes comites adjun-
gi soleant: hæc Gerlachiana parentatio, tanto longo jam
tempore fuerit dilata. Ipso namq; hesterno die, totum bi-
ennium completum est, ex quo R. & cl. vir Dominus Ste-
phanus Gerlachius, SS. Theol. Doctor, Professor inclytæ
hujus universitatis celeberr. & procancellarius dignissimus,
ad æterna anhelans, mundanis hisce omnibus valedixit.
Quam dilationem alii publicæ legis Academicæ publi-
cum neglectum interpretabuntur: alii præteritas pieta-

Explicatio
moræ.

tis & reverentiæ rationes in Collegam & fidissimū præceptorem: nonnulli ingratitude adversus virum, cū de scholis, tum de Ecclesiis Christianis præclarissimè meritum; tum qui mitissimè Judicare voluerint, inhumanitatem esse putabunt, adversus familiam Gerlachianam. Sed quotquot adestis sincera & pia pectora, hoc fideliter mihi referenti, fideliter credite, longè alias, & pias illas, & honestas & graves huic interjectæ moræ subesse rationes, de quibus digniss. Domino Cancellario nostro hīc præsentī, & Gerlachianæ familiæ conjunctissimo, & fautori maximo, cum primis, tum reliquo Senatui Academico, qui ab omnibus sinistris suspicionibus quā purissimus esse cupit, planissimè constat. Unicam ego in præsens brevissimè attingo. Tantus fuit (id quod ex reliqua nostra oratione planum futurum confido,) tantus, inquam, fuit, tam syncerissimus, tam profundissimus, tantusque maximus Theologus Gerlachius; qui non unica tantum (ut cum cæteris benè meritis observari solet) sed quotannis anniversaria Oratione debeat celebrari. Prior autem dari non portuit, quòd isthuc temporis, qui Antecessorem hoc officii genere honoraret, nondum datus esset. Hodiernus igitur dies omnium primus est, qui anniversariam potest exhibere, adeoque nihil quicquam neglectum, nihil vel per diem unum dilatum esse intelligigis. Sed ne quicquam temporis, multò gravioribus exponendis debiti, in principio labi patiar, missis reliquis omnibus res ipsas ἀντὶ προσωπίας aggredior, quarum causa hic conventus est institutus.

Capita Oratio-
nis.

Dicendum mihi est, de Exortu vitæ, de vitæ cursu, ejusdemque beato fine, Reverendi & clarissimi viri, Domini D. Stephani Gerlachii piæ beatæque recordationis. Ubi primū hoc doleo, huic tali tantoque viro, non eum

contigisse Oratorem, qui, non dico fucatis verborum Lenociniis, splendidis figurarum luminibus, ponderibusque sententiarum, res magnas & graves, amplius adaugere, & exornando amplificare; sed qui res ipsas, quales sunt, decenti perspicuitate, & gravitate, recensere saltem posset.

Deinde altera mihi, & rara difficultas objicitur. Aliis namque dicturis inopia sæpè molesta est; & quid dicant, & quo modo dicant, in sterili argumento difficulter inveniunt: Mihi res Gerlachianas recēsituro, copia & abundantia rerum haud leves parit difficultates. Quid enim è divite cumulo eligam Narrationi, quid silentio commendem, quid primùm, quid postremùm dicā non parùm me sollicitum facit. Neq; enim Commentarios Julianos exhibere, neque Iliadas vel Odyssæas Homericas scribere, sed brevissimi temporis, brevem orationem recitare, in mandatis habeo. Inter Saxum igitur & sacrum hærens, inter Scyllam & Charybdim navigans, hoc unum in præsens possum, quòd ex tenuitate dicentis, veritatis simplicem sermonem; & ex abundantia rerum copia, utilissimū, atque jucundissimum delectum vobis polliceor. Quæ u ad Ecclesiæ scholarumque utilitatem breviter perficiantur, Ecclesiarum scholarumque unicus Rector, Deus Trinus & unus, gratia & spiritu suo nobis adesse clementer dignetur.

Primùm igitur, ut promissæ veritatis fidem præstare possim, de Exortu Gerlachii nostri, Anno videlicet nati-
vitat, Parentibus, primisque pueritiæ annis parcissimè dicam, ut reliquum temporis, reliquis rebus multò gravioribus, multoque utilioribus & jucundioribus reservari possit. Et, si parva magnis comparare liceat: Scimus, Mo-
sen populi Dei Ducem in terram sanctam, ad cu-

De Nativitate
Gerlachii.

jus fines illos deduxerat, ut omnia coràm contueri & contemplari singulas partes diligentius posset nō ingressum esse: sed ex vertice celsi montis per obscuras veluti nebulas & nubes è longinquo tantum introspexisse. Sic ego vos, præstantissimi auditores, non copiosa aut diligenti oratione in ea, quæ de Gerlachii nostri exortu & pueritia dicenda essent, quasi in rem præsentem sum deducturus: sed tanquam in sublimi monte locatos, lineis duntaxat Geometricis, & brevissimis unius digiti indicationibus, de primariis quibusdam circumstantiis, hoc loco sum informaturus.

Annus Nati-
vitat̃ 1546.

In quem incidit
Mors B. Lutheri.

Bellum Prote-
stantium,

Nascitur igitur in hanc mortalē caducam vitam Gerlachius noster, Anno Salvatoris in Ecclesia numerato, supra *Millesimū Quingentesimū Quadragesimo Sexto*: die Decemb. vigesimo sexto, ipso postridiē dominicę Nativitat̃: qui dies Protomartyri *Stephano* sacer, nostro Stephano, & vitæ, hujus auræ, principiū, & nomen in sacro Baptismate inditum conciliavit. Sed diligenter quęso mecum notate, hunc nativitatis Annum nostri Stephani Gerlachii. Hic namque *Quadragesimus sextus*, ipse ille annus est, cujus memoriam in pura sancta & Evangelica Christi Ecclesia, nulla unquam delebit oblivio. In hujus enim anni Februario, die mensis decimo octavo, **C O N C O R D I Æ** sacro, vitam hanc miserandam clausit Islebiæ, magnus ille synceræ nostræ & Evangelicæ doctrinæ repurgator Doctor **MARTINUS LUTHERUS**. Cujus obitum tam funesta tamq̃; luctuosa tempora proximè insequuta sunt, ut cum eodem, qui **C O N C O R D I Æ** die discesserat, omnis **C O N C O R D I A**, pax & tranquillitas omnis videri poterat discessisse. Proximo enim Julio ejusdem anni mense, ab Imperatore *Carolo V.* magnus ille & nunquam satis laudatus Heros, in tutanda, defendenda, & propa-

ganda

ganda cælesti veritate, *Johannes Fridericus Saxonie Elector*, & *Philippus Landgravius Hassie*, publicè proscripti fuerunt: Qua ex causa triste illud & luctuosum protestantium bellum eodem ipso anno quadagesimo sexto exarsit: in quo bello, Saxonie Elector, proximo anno insequuto, Dominica Misericordias Domini, quæ fuit 24. Aprilis, fortiter pugnans, sed faciem vulneratus, & captus, per Ducem Albanum Cæsari redditus, In Electoratu, *Mauritio Duce Saxonie* substituto. Philippus verò Hassie Landgravius, in Salinas Saxonicas ad Cæsarem veniens, præter omnem opinionem & ipse custodiæ datus est. Inter hos medios armorum strepitus, cum proximo præcedente Novembri propter eosdem bellicos tumultus, Schola Wittembergensis dilapsa esset, Gerlachius noster in lucem editur, publicas illas rerum visurus turbas.

Sed & majora fuerunt id temporis Ecclesiæ Christianæ pericula. Istis enim ipsis annis conceptum, fœtum & natum est monstrum illud horrendum & informe, quod INTERIM appellatum, sua Errorum & Idololatricorum cultuum pestifera textura, totiusque ferè orbis Christiani brachio seculari formidabile, omnis renascentis Ecclesiæ ruinam, finem & interitum minitari videbatur. Licet enim Idololatrica hæc & formidulosa Sphynx, anno insequuto *Quadagesimo octavo*, Gerlachio nostro bimulo ludente, in Comitibus Augustanis, die decimo quinto Maij edita demum & publicata fuerit: hisce ipsis tamen temporibus, quib. Gerlachius noster nascitur, & ipsa, nata, formata & educata est (teste historia dictorum comitiorum) cujus gratia, plurimæ postea & gravissimæ in Ecclesiis, Evangelica veritate reformatis, deformationes, difficultates, calamitates & persecutiones exortæ sunt. Fuit enim interim

INTERIM.

novus quidam Papatus, ad interitum totius Germaniæ fabricatus.

Hæc tum fuit facies, hic vultus rerum turbatissimus, plenus iræ & furoris Domini, quando Gerlachius noster in hanc miseram & lamentabilem vitam est editus. Sed quæ perpetua est & nunquam intermissa Patris cœlestis consuetudo, ut in media quoque ira sua, clementiæ & benignitatis paternæ non obliviscatur: eandem istis quoque temporibus, Ecclesiæ suæ, multa in misericordia demonstravit. Luthero namque CONCORDIÆ die discedente, miserè quidem Ecclesiæ turbata est tranquillitas, sed eadem eidem clementer est restituta. Diem suum supremum claudente beato Luthero, Magno certè & fidelissimo Doctore orbata est Ecclesia, sed paucos post menses nascitur Gerlachius, qui in Ecclesia Scholæque docendo, laudatissimos & præstantissimos Ecclesiæ Scholæque impendit labores, atque hostes cœlestis veritatis, quos post se reliquit beatè discedens Lutherus, Pontificios & Zvvinglianos, & fortissimè aggressus est, & felicissimè superavit. Qua de re suo loco plura. Atque sic inter bellicos tumultus, religionis causa exortos, meritissimè natus est, qui pro Religione sacra, pro fidei sinceræ aris focisque tam strenuè esset fortiterque depugnaturus.

Et si in hoc Argumento unicum adhuc vultis attendere, brevissimè illud enarrabo. Deus conditor & creator omnium, postquam prioribus quinque diebus, cœlum, terram, aquas, & omnem ornatum eorum absolvisset: die sexto hominem condidit, & in Paradisum eleganter exornatum collocavit. Subducite calculum Angelicum & applicate ad historiam nostram Academicam. Anno *supra sesquimillesimū Quadragesimo*, prior domus, Academica, *domus sapiëntiæ* dicta in cuius locum hæc, hæc

Incendium SAPIENTIAE
DOMVS in
Academia Tübingensi.

inquam,

inquā, in qua nūc præsentes versamur, ædificata postea est, funestis, & atrocibus flāmis funditū absumpta fuit: teste illa, quam ibi ad ostium domus legitis, inscriptione superliminari. Sed ille, qui tunc rebus Scholasticis præsuit, providus diligensque Senatus, sine mora fundamenta domus restaurare, parietes hosce excitare, has, quas corā cer- nitis firmare columnas, imponere tectū & omnes partes domus, ad hunc quem videmus ordinem & ornatum, perficere. Et sic iisdem operis, hoc ipsum etiam auditorium, in quo jam præsentes adsumus, in quo vivimus, dicimus, audimus; hasce Cathedras, hæc pulpita, hæc subsellia, præparare. Quæ omnia, proximis ab Quadra- gesimo annis, cæpta, parata atque perfectæ sunt. Sexto autem die *Angelico*, Anno nimirum Quadagesimo Sex- to, huic illustri & nobili auditorio, illustris, & clarissimus, & nobilissimus nascitur Doctor, & Professor celeberrimus Stephanus Gerlachius: In hoc, quanto tempore, quanta cum diligentia fructuque, labentibus annis do- cuerit; historia suos per annos decurrens ipsa nobis inter- pretabitur. Et hic est Adamus, die Sexto in exornatum locatus ordinatusque Paradisum.

Sic ortus habuit nostri Gerlachii: Quibus autem in terris, quibusve Parentibus est ortus? Nobilis & lauda- tissimi Professoris natalis locus non adeo nobilis aut ce- lebratus, sed neque ignobilis aut obscurus est. Natus e- nim est in pago Knittlingēsi, qui primarius est inter pagos monasterii Maulbronnēsis, quod multis nominibus, cum primis autem celebratissimo illo colloquio, quod Anno supra millesimum Quingentesimum Sexagesimo quarto contra Calvinianos Heidelbergenses ibi est habitum, cla- rè nobilitatum est: cujus postea, uti audituri sumus, Gerlachius noster Alumnus fuit. Sed nondum nobis

Patria.

discedere licet Knittlingâ. Knittlinga, inquam, pagus est, qui Gerlachium nostrum utero materno editum prima fovit aura, prima hæc nutrit, prima educavit, prima formavit. Quam ergò verum & multis omnium seculorum Exemplis comprobatum verbum est; *Non locum hominem, sed hominem locum nobilitare*. Multi scilicet nobiles in caulis vivunt: & multi vicissim caulici in aulis. Cui non absimile est illud sapiētis: vidi servos super Equos: Et principes ambulantes tanquã servos super terram. Ecclesiast. cap. 10. v. 7. Si exempla juvant, inter ipsos Domini Prophetas & Apostolos illustria habemus. Amos propheta, qui divina vocatione, Jeroboami Regis concionator Aulicus factus est, ante munus illud divinitus commissum, pastorum unus è Thekoa fuit. Amos c. 1. v. 1. Id quod vocationis suæ divinitatē probans, iterum atque iterum ipse inculcat Amasie Sacerdoti in Bethel. Cùm enim hic approbaret Amos Propheticum munus, eundemque apud Regem Jeroboamum Seditionis accusaret; ipse Amos tenuem suum exortum, & humilimam cōditionem pastoritiam exponit: *Non, inquit, fui propheta, neque Propheta filius, sed bubulcus fui & perquirens Sycomora. Sed Dominus Jehova assumpsit me à grege, & edixit mihi: abi, & propheta apud populum meum Israëlem*. Amos 7. v. 14. 15. Amos igitur ex Thecua. Osee ex Belemoth de tribu Isaschar. Michea è Marathi de tribu Ephraim. Joel è vicinia agri Bethomeron in Ruben. Abdias ex terra Sicham agro Bethacheram. Jonas ex terra Cariathmaus, prope Azothum, maritimam Gentium. Nahum ab Elthei trans Bethabaram. Abacuc ex agro Bithicuchar. Sophonias ex agro Sabarthatha. Aggæus & Zacharias extra terram Sanctam in ipsa captivitate Babylonica Chaldaea sive Babyloniana nati sunt, hic circa principium, ille

circa finem captivitatis. Malachias in Supha nascitur, magnus Jeremias in Anathot. Ezechiel in terra Sarira. Sic ex antiquitate Hebræa referente Dorotheo. Philippus, Andreas & Petrus ex Betsaida oriundi, quæ civitas factis & concionibus Christi, non re alia celebratur, & ipsi piscatores. Johan. 1. 44. Matth. 4. 18. Nobilis igitur clarus atque celebris est, non quem patria nobilis & celebrata edidit, sed quem pietas, virtus, aliaque præclara divinitus concessa dona nobilitarunt. Quid alioquin de Christo Salvatore dicendum, quem Bethlehem protulit, Nazareth educavit. Cui certè cum Nathanaele in converso non illudendum: *è Nazareth potest aliquid boni esse?* Johan. 1. 46. Sed Domino credendum, per Prophetam ita loquenti: *Et tu Bethlehem Ephrata, nequaquam minima es in principibus Juda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, & egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.* Mich. 5. 2. Matth. 2. 6.

Parentibus natus est Gerlachius honestis, & piis Georgio & Margretha civibus Reipubl. Knittlingensis. De quorum pietate vel inde constare potest, quòd natum sibi filium, non tantum eodem ipso die, quo in hanc lucem editus fuit, confestim sacro Baptismate initiari, & protomartyris quoque Stephani, cujus tum in Ecclesia memoria celebrabatur, nomine insigniri voluerunt: ut perpetuum Christianæ gratitudinis erga D E U M pro filio dato *μνημόσυνον* haberent: verum etiam quòd eundem à primis statim pueritiæ annis & Catecheticis institutionibus, & bonarum literarum atque Artium informationibus, ad Christi nati Salvatoris, qui hunc filium Stephanum ex Bethlehemitico quasi præsepio illis donarat, ministerium præpararunt. Haud dissimili proposito & instituto, quod de Elcana & lectissima conjuge Anna legi-

Parentes.

mus: quæ filium Samuelem, quem ardentiss. ad DEUM
fufis precibus impetrarat, eundem eidem in perpetuum
rerum sacrarum ministerium donavit. 1. Samuel. 1. vers.
10. 26.

Nomen.

Sed & hoc simul notemus & admiremur: quàm
propheticum fuerit Nomen *Stephani*, quod filiolo Ger-
lachiano à Parentibus in Baptismate sacro inditum est.
Quod enim Angelus ad Zachariam Genitorem Baptistæ
de Johanne filiolo nascituro dixit; Filius tuus *præcedet Do-
minum DEUM Salvatorem Israël, in spiritu & virtute
Elia, ut convertat corda patrum in filios, & incredulos
ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.*
Idem Piis Gerlachianis Parentibus dictum esse credamus:
vocabitis nomen ejus Stephani, quia in spiritu & virtute
Stephani propagabit, defendet, & tutabitur cœlestem,
unicè salutiferam, invictam, Evangelicam veritatem.
Quod enim de Stephano dictum est, Surrexisse contra il-
lum, *de Synagoga Libertinorum, & Cyrenensium, & Ale-
xandrinorum, & eorum, qui erant ex Cilicia & Asia dispu-
tantes cum Stephano, sed non potuisse resistere, sapientia
& spiritui, quo loquebatur:* Hoc ipsum aliquando, & vos
& pia futura posteritas, in hoc nato vobis filiolo est exper-
tura: Stephanum igitur vocabitis nomen ejus. Hæc vati-
dica, quomodo in Gerlachio nostro cōpleta fuerint, suo
loco historia dilucidè docebit. Ita se habuit Ortus, Ge-
neratio, Regeneratio & Nomen Gerlachij.

Cursus Studio-
rum.

Studiorum Cursum, quia majora vos expectare vi-
deo, ex brevissima Tabula, brevissimè recito.

Prima literarū
rudimenta.

Prima literarum Rudimenta Gerlachius noster in
patria & vicina Meckmühlensi Schola puer admodum
didicit, primo præceptore usus Melchiore Heroldo in Ec.

clesia Knittlingensi, & postmodum in Meckmühlensi pastore.

Anno sesquimillesimo Quinquagesimo octavo, natus jam annos duodecim, Gerlachius noster à Pientissimis Parentibus suis, in Illustre Stutgardianum Gymnasium majoris ingenii cultus capiundi gratia mittitur, & disciplinæ clariss. & celebratissimi viri D. Johan. Wackeri piæ memoriæ commendatur. Cujus institutione, secundum gratiam & benedictionem divinam, tantos tamque laudatos Profectus fecit Gerlachius, ut post unicum elapsum biennium, Anno videlicet Christi *Sexagesimo*, ætatis autem *Quarto decimo*, dignus esset habitus, qui in nobilem & laudatā Maulbronnensem Scholam transferretur. Commendatus id temporis fuit Gerlachius, Domino *Johanni Brentio*, p. m. Præposito Ecclesiæ Stutgardianæ; (*Domino Socero meo aternum colendo*) Cujus Brentii mater, & Avus Stephani nostri matern⁹ (quorum omnium memoria in benedictione) consobrini fuerunt: qua ipsa ex causa, procul dubio, Gerlachiana Studia non parum incitamenti, promotionis, & felicitatis habuerunt. Sicut enim beatus Brentius, humanitatis & officiorum vir plenissimus, in omnes fuit: sic eandē affectionem erga avunculi nepotem, Gerlachium nostrum exuisse, nunquam putandum: quin Authorem illū fuisse, directorem, Ducem & Principem omnium Gerlachii studiorum minimè est dubitandum. Atque secundum Deum, hinc proximæ debentur Gratiæ Domino Brentio p. R. quicquid Ecclesiæ Scholæque ex Gerlachianis studiis commodi & utilitatis, jam vel perceperunt, vel seris adhuc, insequentibus annis sunt percepturæ. Adeò benefactoribus nunquam perit gratia: sed vel sera tuam agnoscat & laudabit benignitatem posteritas.

Gymnasium
Stutgardianum.

Schola Maul-
bronnensis.

Insere Daphne pyros carpent tua poma Nepotes.

Valentinus
Vannius.

Monasterium autem *Maulbronnense*, quod tum temporis Gerlachii nostri fovit aluitque studia, duabus in rebus, præter cæteras, maximè tum excellebat: Abbatis, qui rebus præerat, rarissimo Zelo; & Præceptorum admiranda Eruditione & diligentia. Ille, magnus ille Valent. Vannius fuit, qui olim superioris temporis superstitionib. Pontificiis imbutus, tunc aut divina benignitate & gratia, veritatis lumine illustratus, magno Zelo, idolatrica sacra detestatus est, integro justæ magnitudinis libro contra Missæ impietatem eleganter elaborato. Quanto enim acerbior odio, papatus Idolomanias infectatus est, tanto majore diligentia zeloque puram verbi Divini veritatem, fidei suæ commendatis adolescentibus instillavit. Qua de re Gerlachium nostrum jam in senectute sua, non rarò, & maxima semper cum animi gratitudine audivimus referentem.

M. Conradus
VVeissius.

Hoc autem neque pietate, aut eruditione, neque studio aut diligentia nequaquam inferiores fuerunt Gerlachii nostri Præceptores & Studiorum liberalium moderatores, quorum alter fuit M. Conradus Weissius, de quo, pietatène, vel eruditione, & admiranda docendi dextertate, fidelitate, & inimitabili studio præstiterit, illi qui noverunt hominem propiùs, & quorum ego ex ore audivi sæpiùs, plurimū dubitant: plurimum autem utrumque illorum admirando & comendando non satiantur. *Talibus*, divino munere, uti præceptoribus magnum est: talibus etiam debitas referre gratias, quod Gerlachius noster sine intermissione fecit, decorum, pium & sanctum est: Utinam Condiscipulos æquè gratos, quàm plurimos idem numeraret. Sed Eheu, pergendum, è Maulbronnensi Schola, in illustre Theologicum Collegium,

quod

quod divina benignitate in hac Academia floret (omni-
bus notum) Gerlachius noster Anno Salvatoris *Sexagesi-
mo Tertio*, Novembris die *Vigesimo tertio*, translatus est,
annum natus Septimum decimum. Ubi sub disciplina
clarissimorum virorum, Domini Doctoris Jacobi Heer-
brandi, & Dn. D. Johannis Brentii Theologiae Professorum
Superattendendum: Et M. Samuelis Heilandi Magistri
domus, studia sua, insigni cum pietate, diligentia singu-
lari, obsequii Exemplis rarissimis, Deo singulariter etiam
secundum promissiones suas benedicente, feliciter con-
tinuavit, indies majores magisque laudatos, cum gratula-
tione Praeceptorum, profectus faciens, unico elapso tri-
ente anni, proximo nimirum subsequuto Martio die *Vi-
gesimo secundo*, sub M. Samuelis Heilandi (mei quoque
o quanti, maximi fidelissimi & aeternum colendi, Prae-
ceptoris) Decanatu, Promotore Domino M. Gerorgio Hiz-
lero, una cum aliis sexaginta sex honestis doctisq; juveni-
bus, primae Lauree honorem magna cum laude assequu-
tus est. Qui primus honoris Gradus & publicum, de ipso
conceptae spei, testimonium, magnum illi & honestum,
deinceps incitamentum & calcar fuit, ut majore etiam
studio & diligentia in superioribus artibus ordinibusque
versaretur. Ita namque delectatus fuit Philosophicis stu-
diis, ut illis quasi consenescere & immori velle videretur.
Licet enim & laudabiles jam atq; merito coronandos fe-
cisset progressus, ab illorum tamen amoribus abstrahi se-
se, aut dimidiari saltem studium & quotidianas familia-
ritates, non est passus, donec tandem Praeceptorum jussu
magis, quam exhortationibus, ad Magisterii honores pe-
tendum, persuaderi sibi concessit. Cum enim in *Martio
Anni sexagesimi quarti* primae Laureae gradum adeptus es-
set (ut dictum est) in Augusto demum anni *Sexagesimi se-*

Academia Tu-
bingensis.

Stephanus Ger-
lachius prima
Laurea corona-
tus.

Secunda Lau-
rea.

ptimi, mensis die *septimo* (cùm isthuc temporis propter pestem Tubingæ sevientem, Eßlingæ Academia nostra exularet) cum aliis viginti & uno candidatis, Promotore *M. Johanne Mendlino* secundæ Laureæ honoribus coronatus est, tanto majore cum laude & piis Præceptorū congratulationib. quanto majores ille, benè maturos & laudatissimos in rebus Philosophicis fecisset profectus. Præceptoribus in Philosophicis usus Doctore Jacobo Schekio in Explicatione Organi. M. Georgio Lieblerio in Physicis. M. Samuele Heilando in Ethicis. M. Johan. Scheubelio in Astronomicis. M. Martino Crusio in Græcis. &c. Horum colonorum opera & laboribus, incrementum largiente Domino, eos ingenii cultus fructusque consequutus est Magister Stephanus Gerlachius, quibus non tantum in mox inchoato Theologiæ studio cursuque, verum in omni subsequuta vita, functionūq; muneribus, in Ecclesia & Schola cōmendatis, fructuosè & feliciter uti frui omni tempore potuit. Nam fundamēto probè fideliterq; posito, firmum & tutum est, quicquid superstruxeris: Et Instrumentis acuratè paratis, quævis operæ rectiùs atque feliciùs inchoantur & perficiuntur.

Festinatio studiorum res perniciosissima.

Et hîc sanè desideratissimis optandum votis, ut hodierni, & quotquot porrò etiam futuri sunt cum philosophiæ tum Theologiæ Studiosi, Gerlachianam hanc benè maturatam methodum, diligenter ac sedulò sequerentur; ita majoris pietatis & diligentiae, uberioris fructus & utilitatis, laudabilioris vitæ, obsequii & Reverentiæ multorū in Præceptores desiderata & exoptatissima spes afflueret. Sed ô quàm multi Gerlachio nostro Philosophiæ & Theologiæ Studio sunt dissimilimi. Invenias enim qui non quarto demum anno, sed quarto propemodum mense omnes se Philosophiæ divitias exhausisse,

omnes

omnesque ejus partes contrivisse, audacibus ausis somniare ausint: nec quisquā ferè hodie, ad honorum adeptionem monendus vel exhortandus est: plerique currunt antequam mittantur, rapere conantur legibus prohibitos, non suscipere meritis decretos honores. Ejusmodi verò festinationes, & studiorum, & omnis felicitatis totius vitæ, præsentissimum venenum, & multorum gravissimorumque in Ecclesiis Scholisque malorum, irreparabile damnum sunt. *Fructus maturi durant & alunt: præcoces perimunt & enecant: vel, minimùm, valetudinem vescentium ledunt.*

Quam autem diligentiam & maturitatē, Gerlachius noster in studiis Philosophicis adhibuit (quæ tamen insequentis etiam annis nunquam seposuit; sed clarissimum & celebratissimum virum Dominum Jacobum Scheckium Philos. & Medicinæ Doctorem excellentiss. in Organon Aristotelicum commentantem, pertinaci studio, audire jam Philosophiæ Magister renunciatus, diligenter perrexit) quam, inquam, diligentiam Gerlachius noster in Philosophicis adhibuit, eandem & hac majorem etiam, in Theologicis quoque, quæ post Magisterii gradum toto molimine tractare cepit, nullo intervallo dato continuavit: Sacras Scripturas, quæ (precibus præmissis) prora hinc & puppis sunt, diurna nocturna versando manu: Præceptores, quos hic itidem præstantissimos & nobilissimos habuit. D.D. Jacobum Andreæ Cancellarium: D.D. Jacobum Heerbrandum. D.D. Theodoricum Snepffium, D.D. Johannem Brentium (qui omnes jam ἐν ἀγίοις) diligenter & assidue publicè docentes audivit: audita sedulo repetiit, disputationum & concionum Exercitiis crebrò se exercuit: adeoque corum omnium, quibus secundum gratiam, benignitatem & misericordiam, De i excellens rerum Theo-

Studia Theologica M. Gerlachii.

Gerlachii σύγ-
χρημα.

logicarum cognitio atque notitia comparari potest, nihil quicquam unquam prætermisit. Quibus omnibus accessit, quòd insequentis annis Repetens in illustri stipendio factus, in Inspectorum mensa clarissimorum viroꝝ Colloquiis, uti frui quotidie illi licuit. In quo studio Theologico decurrēdo, Gerlachius comilitones sive concurrentes habuit M. Ægidium Hunnium: M. Polycarpum Leiserum: M. Philippum & M. Jacobum Heilbronneros, fratres Germanos, quorum illi jam cum nostro in beatis agunt, hoc nobile par fratrum, divina ita disponente gratia, magna cum utilitate & commodo publico adhuc dum Ecclesiis Scholisq; Christianis quotidie inserviunt; nos, inquam, & alios complures, M. Stephanus Gerlachius, in Theologiæ studio habuit συνδρόμους. Seculum igitur illud fuit felicissimum: seculum quando Theologica studia uberrimè floruerunt: Seculum, quo uno in Collegio, una plantatione, & cultu, plures præstantissimi, clarissimi & celeberrimi Theologi divina benedictione succreverunt.

Maturitas studiorum.

Quam autem amavit Gerlachius noster in Philosophicis, eandem quoque, in Theologicis summè dilexit & diligentissimè observavit maturitatem. Cùm enim hæc anno Sexagesimo septimo totis nisibus tractare cæpisset: continuo in illis & inoffenso studiorum cursu usque in annum Septuagesimum tertium, strenuè perrexit: qua continuata, & divinitus plurimùm benedicta diligentia, laudatam omninò & raram & profundam omnis Theologicæ scientiæ notitiam atque cognitionem sibi comparavit: Quam Præceptores, quid nescio vaticini præsentientes, ad singulares Ecclesiæ utilitates & commoda συνθεῶν adjunctum iri indubitatò statuerunt.

Ubi rursus omnes Theologiæ studio deditos, in Gerlachianam, studii Theologici methodum strictè ob-

ligatos sancteque juratos esse, totis animis exoptarem. Multi equidem sunt, qui cum vel unam vel alteram publicam lectionem Theologicam audiverint: aliquot Scripturæ Sacræ capita pellegerint: unam pluresve disputationes auscultarint: continuo cherubicam quandam atque Seraphicam sapientiam; qua cum neque Throni, neque potestates comparandæ sint, audacissimè sibi imaginantur. Cujusmodi Ephemerinis Theologis, mox omnia invia pervia, omnia difficilia & obscura, plana & perspicua: omnia ἑτερόδοξα & δύσφημα expedita & devicta sunt, prostratæ jacent omnes Hæreses, omnes abyssi Theologicæ sapientiæ exhaustæ sunt. Sed credite mihi Sacrosanctæ Theologiæ studiosi; & vos, qui laudabiliores jam per DEI gratiam fecistis progressus, vobis ipsis creditis, non ita rem levem aut superficialiam esse sapientiam Theologicam: Precibus ardentissimis, diligentia accurata, studio indefesso & pertinaci, tempore quoque benè longo & maturo opus est, dum ad mysteria & intima Theologiæ adyta penetremus. Aliud enim est, esse Theologum, aliud hominē Christianum, in quorum illo longè major, perfectior, profundior, exquisitior, exactior, quàm in hoc requiritur notitia: qua Dominus Magister Gerlachius, per Sexennium divinâ gratiâ insigni & præcellenti fuit informatus.

Atque hîc jam illud tempus exoritur, quo Gerlachius noster in publicum prodiens, Thesaurum, magno studio & diligentia, plures per annos conquistum, hætenus autem abstrusum atque defossum, usuræ committit & in publicam Ecclesiæ Christianæ Scholæque confert utilitatem: Sed in diversis, & maximè dissitis terrarum locis. Sicut enim *Impiger extremos Mercator currit ad Indos
Per mare per terras, quæstum ut faciat.*

M. Stephanus
Gerlachius in
publicum pro-
dit.

Ita Gerlachius noster, qui hactenus in privata, & tecto cō-
clusa umbra vixit, exiguo musæo, quod ipsum, quod Bi-
blia sacra, & aliquot alios bonos atque utiles libros capie-
bat, contentus, jam prorumpens, & una non patiens se
concludi Regione, Ducatu, Regno, usque ad portam Ot-
thomannicam: non visendi duntaxat, quod multorum
frustraneum studium est, sed lucrādi ibidem & negotian-
di gratia excurrit. Hic video plerosque vestrum, Audito-
res, animis hærere, & quid dicam magno cum desiderio
scire velle: Attendite igitur, omnia breviss. fidelissimeq;
enarrabo. Et tantò quēso diligentius attendite, quantò ea,
quæ insequuntur, omnibus jam expositis longè sunt præ-
cellentiora. Quantum enim juvenilibus, seriæ & viriles,
quantum privatis publicæ res præstantiores sunt: tantum
hæc, quæ dicenda restant, omnibus iis, quæ dicta sunt ha-
ctenus, antecellunt. Sic autem habent Gerlachiana itine-
ra: quæ si mecum contemplari volueritis, nihil dubito,
vos ex nuda eorundem recitatione, quàm maximam &
jucunditatem & voluptatem, junctis præcellentissimis
commodis percepturos.

ITER GER-
LACHII Cō-
stantinopolita-
num.

Currebat annus à nato Salvatore *millesimus quin-
gentesimus, septuagesimus tertius*, quum Romanorum
Imper. Divus Maximilianus II. sacre Recordationis, Ge-
nerosum Davidem *Bugnad* liberum Baronem in Sonn-
egg, &c. ad portam Ottomannicam Oratorem mitte-
bat. Hic egregiæ pietatis & virtutis admirabilis animus,
Domini timorem principium Sapientiæ, & quotidianum
divinæ legis Exercitium, matrem felicitatis piè vereque
ratus, novo planè & hoc primo Exemplo, non sine con-
cionatore aulico eò se profecturū statuebat. Clara fuit id
etiam temporis, præter alias, Academia quoque nostra

Tubingensis & laudatus in eadem, ut in superioribus jam dictum est, singularis atque maturæ Eruditionis in SS. Theologia, M. Stephanus Gerlachius: quem Illustrissimus & Celsissimus Princeps Ludovicus *Sanctæ recordationis*, ex Præceptorum Judiciis, ad tantam, novam, & singularem vocationem dignum habens, cum testimoniis & cōmendationib⁹, ad Oratorem Davidem *Bognad* / Cæs. Majest. oratorē cum eodēque, aliis Comitibus Constantinopolin profecturum, ibiq; concionatoris aulici officio, apud eundem, defuncturum, vocatū petitumq; ablegat: ad quod officii, Quinto Aprilis, dicti anni, quæ fuit Dominica Misericordias, Lctionem de bono pastore recitans, Apostolico ritu cum manuum impositione, & publicis Ecclesiæ precibus, per dignissimum Dominum Cancellarium, Doct. Jacobum Andreæ. p. m. solenniter, ordinatus inauguratusq; fuit. Tubingâ discedens nono Aprilis, Vicesimo ejusdem Viennam venit: sed Dominum Oratorem ibi non offendens, Generosi Domini Christophori *Bognad* Cæs. Majest. Marecalli jussu, concionando & Evangelicę cōfessionis Parentū natos liberos Baptizando, adventum Domini Oratoris ibidem præstolatus est. Is Viennam rediens, posteaquam apud Cæs. Majestatem (id temporis ibi versantem) omnia negotia, de quibus cum Sultano, publicæ pacis tuendæ gratia, tractandū erat confecisset; Decimo Junii cum omni suo sexaginta Personarum comitatu (in quo etiam Gerlachius noster fuit) benigno Numine Vienna soluit, Et secundo Danubij decursu, Sexto Augusti, quotquot itineris molestiæ morbiq; non retardarunt, primo manē paulò post Solis exortum Constantinopolin veniunt.

Hic, si Danubii rapida velocitas tempus nobis & occasionem concederet, omnes ad utramque ripam sitas

Cōcionem Domini Cancellarii, de bono pastore, ante Ordinationem Doct. Gerlachii habitam, vide in Turcograciæ D. Crusii p. m. libro 7. pag. 411. & seqq

Gerlachius Tubingâ discedit 9. Aprilis. Anni 1573.

Epistola' Gerlachiana de itinere Constantino-politano.

celeberrimas Urbes, munitissima castra, florentissimas Regiones, aliaq; plurima visu & auditu multò jucundissima videre, contēplariq; liceret: Utpote *Presburgum, Iaurinū, Pestam, Budam, Belgradum*, sive *albam Regalem, Sophiam, Philippopolin*, à Philippo *Macedonum* Rege extructam, tricollem, eo nomine celebratissimam, quòd in illorū medio, sedes lapidea eminet, ex quā Philippus Rex, totum planicie circumfusum Exercitum solitus est contueri. Admirari quoque possemus *Adrianopolin*, priscam Imperatoris Turcici sedem, antequam Constantinopolis Turcicæ tyrannidi subjugata fuit, Sylibræam itidem, & alia plura. Quæ omnia ipse Gerlachius noster eleganti Epistola, quæ singula breviter perstringit, est complexus, illa latinè reddita sic habet: *Nobilitati ac Strenuitati tuæ, vir Nobilissime, Mecænas maxime, omnia mea, tenuia quidem, sed promptissima tamen & devinctissima officia, cum pio & devoto omnigenæ felicitatis voto, lubens offero.*

Nobilissime Vir, &c. ab Illustriss. & Clementissimo meo Principe Domino Ludovico, unâ cum Domino Oratore Davide Bagnad Constantinopolin clementer ablegatus: sanè cum pro eo, ac nuper promisi, tūm pro eâ, quâ obstrictū me teneri agnosco, pietate & fide intermittere nec potui nec debui; quin Nobilitati tuæ totius exacti nostri itineris cursum, speratumq; tandem Constantinopolin appulsum brevibus aperirem. Equidem, promissi mei probè adhuc dum memor, XV. Novembris, Anni septuagesimi tertii totum illud ab ovo, quod ajunt, usque ad mala litteris consignaveram: verum, haud exiguâ, quo minus litteras illas transmitterem, objectâ remorâ, calamum denuò stringere, & quod in superioribus scriptum, id præsentî hâc in Epistolâ breviter repetitum ire volui. Sic ergo habeto:

Nono die Aprilis, Anno 1573.

Nono die Aprilis, Anni, septuagesimi tertii Tubinga

pro-

profectus, vicesimo ejusdem Mensis die Viennam feliciter deveni. Verum Generosum Dominum Davidem Bngnad / Dominum meum Clementiss. ibi non inveni. Proinde, ducente & comitante M. Polycarpo Lysero (quem Vienna in Domini Hirschii adibus fortè offenderam) M. Jacobum Heilbrunnerum in Riegerschen visitavi, amicè admodum ab Illustri Comite Sigismundo in Hardeck ibidem exceptus.

Inde Viennam reversus, Domini Landmarescalli, sive Tribuni Equitum, Christophori Bngnad / propugnaculi Agria in Vngariâ Capitanei, aliorumq; Magnatum jussu Concionatoris vices subire capi. Et quia eo ipso Tempore Austria proceres Evangelico Concionatore destituebantur, ego Infantes, qui ex Augustanae Confessionis Parentibus pronati erant, baptizando, agrotos visitando, nova conjugia confirmando, concionesq; sacras habendo, strenuè me exercui.

Interim Clementissimus meus Dominus David Bngnad / confectis & expeditis suis negotiis, propemodum jam expirante Mense Maio, Viennam appulit:

Dehinc decimo Junii, una cum aliis nonnullis Nobilibus Constantinopolitano itinere nobiscum accinctis, Casarea Majestati humilimè valedixit, prandiumq; itinerarium in ipsâ Navi, secundo Danubio decurrente cum Domino de Bernstein aliisq; Magnatibus sumpsit. Jamque, remotis epulis, prandioq; exacto, horam circiter tertiam pomeridianam, nostrum fermè sexaginta, quinque navibus Presburgum (Posseonium veteres dicebant) petimus, illucq; plenius velis horâ octavâ matutinâ, undecimo Junii delati, regiam Arcem, ipsamq; Urbem per reliquū diei Tempus animi gratia pellustravimus, &c.

SE D hæ Syrenum cantiones sunt, claudendum hîc oculos, labia comprimendum

Decimo Junii.

Vndecimo Junii.

dum

dum, obturādum aures, & ocyus Constantinopolin proparandum, ut quæ ibi acta gesta que sint, percipiamus.

Gerlachius in
itinere periculo-
so morbo corre-
ptus.

Unicum tamen præterire non possum: Cùm enim Gerlachius noster, cum aliis quatuordecim, propter itineris sextidui terrestris molestias, àëris quoque & aquæ culpandam atque corruptam qualitatem, in oppido Sophiæ, ex intensissimis capitis doloribus, & totius corporis inflammata discrasia, periculosè ægrotare cepisset, atque ab Generoso Domino Oratore, unâ cum *Barone ab Herberstein* & aliis quatuor Nobilibus, qui sanè cum reliquis, Sophiæ, morbo correpti, cæteris tamen ægrotis aliquantulum validiores erant, Adrianopolin translatus, ibique per Judæum Portugalensem fideliter feliciterque valetudini pristinæ, Domini DEI Archiatri clementiâ, restitutus: non id tantum temporis pro isthoc beneficio, gratias DEO egit maximas, sed cùm inter æstus & dolores suos, succo de malogranatis mirificè recreatus, eodemque (quod ipse non semel ex ore ipsius audiui) secundum DEUM proximè in vita conservatus esset; in perpetuam beneficii memoriam, *tria malogranata* in sigilli signum elegit, eademque gratitudinis suæ erga DEUM omnibus vitæ suæ diebus *μνημόσυνον* esse voluit.

Exemplū Gra-
titudinis.

Id, quod ipsum illud est, quod in Psalmo 103. legimus: *Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me sunt nomini sancto ejus. Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci, omnes retributiones ejus. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui misericordia, & miserationibus te coronat.* Illud, inquam, est, quod Paulus, ad Coloss. 3. vers. 17. habet: *omne, quodcunque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine Domini nostri JESU, gratias agentes DEO & Patri per ipsum.* Et rursus ad Thess.

Coloss. 3. v. 17.

1. Thess. 5. v. 16.
17. 18.

Spiri-

Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Hæc est enim voluntas DEI in Christo JESU in vobis. Erubescant igitur, & confundantur ingrati cuncti, qui heri aut nudiustertius è maximis difficultatibus erepti, gravissimis morbis levati, aut quib⁹ cumq; aliis vitæ periculis liberati; non tantùm illius Salvatoris immemores sunt; sanus factus es, noli amplius peccare, ne deteriora tibi contingant: sed quibuscunque sceleratis moribus, diuque noctuque, Deoque, hominibusque graves atque molesti esse nō desinunt. Gratitude scilicet hæc est, quam Deo pro paternis suis beneficiis reponunt, digna, quam Deus justus iudex, & hujus, & alterius vitæ, gravissimis exemplis ulciscatur. A domo namque ingrati malum non recedet in æternum.

Sed missis reliquis omnibus, quæ auditu non min⁹ jucunda, quàm cognitu utilia esse possent, Constantinopolitana contemplemur. Sextus Augusti illuxerat, Anni septuagesimi tertii, supra Millesimum quingentesimum Salvatoris, cū Generosus Orator David Bagnad / cum comitatu suo (exceptis, qui ægrotantes Sophiæ manserant) paulò post Solis exortum, ab altero Oratore Carolo à Rhem nobili Gandaviensi, necnon à legatione Venetorum, & quibusdā Zauschiis, quos ad primum lapidem obviam habuit exceptus, illoque comitatu per civitatem usque ad ædes Oratoris deductus est.

Duodecimo & tertio decimo Augusti, ambo Oratores sex Bassis Vefiriis (qui supremi Turcici Imperatoris Consilarii sunt, totius Regni una cum septimo, qui Begler Begus Græciæ nominatur, negotia moderantes) munera obtulerunt, primo videlicet illorum, Mehemet Bassæ, thaleros novies mille, reliquis quinque, singulis millenos. Decimo autem sexto ejusdem, honorarium obtulerunt

Constantinopolin venit 6. Augusti. 1573.

ipsi Imperatori Turcico, ubi & Oratores & Comites ipsorum in Palatio Imperatoris sive in porta Ottomannica prandio excepti sunt, & inter prandendum Mehemet Passa, Oratori Carolo (irridendi forsan causa, Pontificius enim hic fuit) dixit, Lutheranos quàm Pontificios de rebus divinis multò rectiùs sentire. Cùm illi unicum tantùm Deum colant, hi verò multos, id quod Christus Propheta illorum, minimè ipsis præceperit.

Laus Oratoris,
David. Bngnad.

Quibus autem & pietatis & virtutum omnium, cum primis verò singularis prudentiæ, fidelitatis & industriæ laudibus, Dominus Orator David Bngnad / præstiterit, ex ipsius Domini Gerlachii nostri p. m. autographo recitabo, quod ita habet: *David Bngnad L. B. in Sonneck, Dominus in Bleyberg, Casaræ Majestatis & Archiducis Caroli Consiliarius, in humanioribus literis optimè institutus: plurimarum linguarum peritus: in dicendo & scribendo disertissimus: plures nationes adiit, quo sibi multarum rerum experientiam & prudentiam peperit, ut etiam dignissimus habitus fuerit, à Divo Maximiliano, sapientissimo Imperatore, quem Constantinopolin, ad Turcicum Imperatorem, secunda vice ablegaret. Primò quidem, ut munus honorariū offerret; deinde, ut oratorem & internunciū in porta Ottomannorum ageret, hinc Anno Septuagesimo tertio, Mense Junio Constantinopolin orator missus est. Primus secum concionatorem duxit Evangelicum, inducias renovavit, cum Selimo Secundo: quo mortuo, mense Decembri Anno Septuagesimo quarto rerum potiente, Murata Tertio cum eodem easdem renovavit, altera vice, & Maximiliani & Rudolphi nomine: Duobus Imperatoribus Romanis, apud duos Imperatores Turcicos serviens. Provinciam suam, tanta prudentia & industria, administravit, ut Imperatoribus nostris exquisitè satisfaceret, &*

Turcis simul, gratissimus esset. Divina prudentia sua, & indefesso labore, plurima mala avertit, quæ Romano Imperio, haud exiguum cladem minari videbantur: plures captivos, rerum suarum dispendio redemit, res Turcicas, eorumq; machinationes accuratè & perfectè investigavit, de quibus Imperatorem nostrum subinde certiores fecit: Antecessores suos, pietate, prudentia, dexteritate ac sedulitate longè superavit: Nomen in Turcica & Romana Imperatorum aula, immortale sibi peperit.

Hæc Dominus Gerlachius de Domino Oratore, quo cum Ecclesiastico munere in ejusdem aula functurus, Constantinopolin profectus est. Hic si liberet, inò verò si per temporis angustos cancellos, quibus circumdati sumus, liceret, harum omnium virtutum præclarissima Exempla, recitare possemus, à Gerlachio nostro, singulari diligentia, toto illo tempore, quo cum Domino Oratore, Constantinopoli vixit, consignata, unum tamen & alterum, ut de aliis, faciliùs conjecturas faciamus, reticere nō possum.

Fuit vigesimus nonus Julii Anni Septuagesimi sexti cū Alibeg Tragoman (*hoc nomen est interpretum Turcicorum, quorum semper duo cum Oratore vivunt*) tres Oratoris famulos, ad Turcismum defecisse retulit, cui Orator magna ira, magnoq; zelo percitus, respondit; utinam omnes undique terrarum ejusmodi nequam & perditii homines, ad vos confluerent, ut plus satis etiam isthoc hominum genere, abundaretis. Et Regerenti illi, Turcicam utiq; Religionem, veram & sanctam esse. Hic, quisquis hæc dixerit, horrendum & damnatum mentitur mendacium. Hæc Orator Religiosissimus in ipsa metropoli Turcicæ impietatis, ad Tragomannum (*hoc est, interpretem Turcicum*) qui singulis horarum momentis, cum Passis Vesiriis conversari solebat. Qua una ex

Zelus & Religio
Oratoris.

re, de pietate, zelo, libertate, imperterrita animi magnanimitate, & invicta fortitudine, dilucidè potest judicari. pius enim animus omnia spernit, & sine metu, omnibus commissis muneribus, fortiter fideliterque defungitur. Impius verò vel deciduo arboris folio territatur, & ubique vacillans quavis periculi conficta etiam imagine totus frangitur, *Initium sapientiae timor Domini. Et Solus pius, sapiens & fortis.*

Maximilian^{us} II.
Imperator moritur
Ratisbonæ
durantibus Im-
perii Comitibus,
die 12. Octob.

Exemplum capite Generosi Domini Oratoris: Rebus humanis exempto, divo Maximiliano II. in Imperio successit Rudolphus II. quo tempore munera honoraria induciarum, Viennam quidem missa, nondum autem Constantinopolin perlata fuerant: Reddita verò, per Oratorem, *ultimo Decembris*, hac cum Oratione Turcico Imperatori oblata sunt:

Verba Oratoris
ad Imperatorem
Turcicum.

Ex voluntate & dispositione divina, Inviētissime Domine Imperator, vitam hanc cum aeterna commutavit Maximilianus II. Romani Imperii Augustus; posteaquam hac munera, in amicitiae signum & pacis tranquillitatisque publicae confirmationem, Majestati tuae perferenda praecepisset. Sed cum citius ille, quàm haec ad hanc urbem tuam pervenissent, diem suum postremum obiisset, Rudolphus II. in Imperio successor, missis Legatis, & munera Majestati tuae offerri, oēmque voluntatem Parentis ratam sanctamque haberi mandat. Quibus ex causis ab utroque Imperatore mandata habeo, Majestati tuae Salutem & rerum omnium felicitatem precandi. Quod si igitur Majestas tua sedulo curaverit, ut Religiosa Induciarum pacta, sancta in violataque servantur, dubium nullum est, quin gratia DEI Rudolphus II. novus Romanorum Imperator, omnia amicitiae & vicinitatis Jurapiè sit sancteque culturus. Sin verò eadem aut similia eventura sint iis, de quibus hujus anni decursus

Libertas & magnanimitas Oratoris.

molesta admodum, tristis & luctuosa nos edocuit experientia, quòd nimirum plurima Ungariæ loca, injustis cadibus, violentis rapinis & crudelissimis incendiis, contra pacta fidemq, publicam, completa, direpta, corrupta vastataque sunt: non quicquam ego de iterandis porro muneribus polliceri possum: sed de aliis, durioribus sanè & minùs amicis mediis, novus Augustus Rodolphus deliberabit, rem omnem Iusto Iudici, Deo opt. max. commendaturus. In spem igitur haud dubiam erigor, Majestatem tuam nunquam concessuram esse, ut quos rerum suarum administratores habet, Juramenti tui religionem, tam petulanter violent, atq, contra fidem & omne Ius, Romanas arces & oppida vastando, tam perfidè rumpant pedibusq, conculcent.

Sic fatus, religiosus & magnanimus Heros, Majestati Sultani humiliter se commendat: & omnia, quæ verbis proposuerat, scriptis etiam comprehensa offert.

Videtis opinor & admiramini religiosæ pietatis generosos fructus; quibus ille DEO gratus, patriæ salutaris, Romanis Imperatoribus charissimus, suis, quibus cum quotidie vixit jucundus, Turcis denique formidini fuit & admirationi. Nequaquam autem existimandum, hæc & id genus alia semel duntaxat, oratorem proloquutum, cæteroquin mutum atque elinguem fuisse. Sed quasunque violationes pactorum, quas irruptiones hostiles, quas direptiones rerum Imperii, quæ vincula & miserias captivorum, vel aliunde auribus percepit, vel ipse suis oculis Constantinopoli vidit, confestim vel Bassas ipse convenit, vel scriptis Epistolis, fæderum violationes exprobra-
vit, religionem Juramentorum postulavit; ipsas ipsorum conscientias de injuriis & cumulatis perfidiis appellavit; Et quod unum fortissimū maximeq; formidandū habuit, ipsum summum DEUM, rerum omnium supremum.

Industria, Fides
& sedulitas O-
ratoris.

judicem, omnisque perfidia accuratissimum severissimumque vindicem & ultorem, super animas ipsorum devotissime invocavit, scriptisque impressit. Quibus mediis, DEO clementer benedicente, multis captivis restituit libertatem; toti patriae pacem & tranquillitatem publicam, *σὺν Θεῷ* conservavit, technas turcicas & multas insidiosas fraudes, inenarrabili prudentia atque industria sua declinavit.

Sed quid hæc, ais, & plura alia, de quibus copiosissime dici posset, ad Historiam Gerlachianam? Nihil habes, quod de virtutibus propriis differas, quid plumas nobis ostentas alienas? Generosus, inquam ego, de quo hætenus paucissima parcissime, ille ipse est, qui Gerlachium nostrum in porta Otthomannica novo Exemplo habere voluit Evangelicum Ecclesiasten: Generosus hic est, cujus felici ductu paternaque cura, Gerlachius noster Constantinopolin vidit: cujus aulam ex diversis, diversarum nationum hominibus Constantem, verbi divini cognitione & veritate informavit: quo redeunte ad Rom. Imperii Cæsarem, etiã Gerlachius noster, Deo Opt. Max. duce, salvus & incolumis, honore & famâ cumulatè coronat⁹ in patriã & ipse rediit. Nō potui igitur, nec debui puto, cōmittere, quin de ejus laudibus, cui Gerlachius noster per totum quinquennium in nova Roma à concionibus sacris fuit, vel primis lineis, paucula quædam adumbrarem. Eam etiam ob causam, ut quàm veræ & demonstratæ essent, quas supra ex Domini Gerlachii Autographo recitavimus laudes, omnibus ceu *αὐτόπαις* perspicuum & clarum esset.

Jam ad Gerlachium nostrum redimus, Concionatorem aulicum oratoris Cæs. Roman. Majestatis ad portam Otthomannicam, ubi meo quidem Judicio, vel

Reditus ad Historiam Gerlachianam.

Plutarcho, vel alio claro Oratore opus esset, qui viros Illustris cum illustribus conferendo, pietatem cum pietate, virtutes cum virtutibus jucunda contentione committeret. Nescio enim ego, utrum Generosus Dominus Orator, res politicas, ad totius regni Romani salutem & incolumitatem pertinentes; vel Gerlachius ea, quæ ad verbi divini puritatem & propagationem spectare possunt, majore diligentia, cura, studio, sollicitudine & industria, pertractarit. Ille namque res maximas admiranda animi magnitudine & felicissimis ausis felicissimè expedit: hic Græcarum nostrarumq; Ecclesiarum piis atq; utilibus collationibus de præcipuis fidei capitibus, occasiones & modos invenit: quæ vel apud seram posteritatem plurimum commodi & utilitatis ferre possunt. Neque enim Gerlachius noster desiderio suo satisfacisse arbitratus est, quòd summa qua potuit diligentia & fidelitate, Ecclesiastico suo munere in aula Oratoris defunctus est, sed divinitus oblata occasione, sic illa utendum piè credidit, ut quacunque ratione, in Græcorum Ecclesia major doctrinæ celestis puritas & lux accenderetur, & ad posteritatem propagaretur. Qua de causa non tantum cum Patriarcha aliisque præcipuarum Ecclesiarum metropolitans multoties conversatus colloquutusq; est: verum etiam nostris Theologis suasor & Author fuit, ut præter August. Confessionem & compendium DD. Jacobi Heerbrandi p. m. à Domino Præceptore Martino Crusio, Græco Idioma te conversos illisq; transmissos libros; plures alios quoque de gravissimis fidei articulis scriptas Epistolas, cum Patriarcha Constantinopolitano Jeremia commutarent: quæ scripta, si ad posteritatem conservata fuerint, domino benedicente, in Ecclesiis Græcis, procul dubio commodi & utilitatis plurimum sunt habitura.

Gerlachius occasionem præbuit nostris Theologis de plerisque Fidei Articulis conferendi cum Græcis.

Gerlachii in of-
ficio Ecclesiasti-
co defungendo
fidelitas.

Geralachi⁹ pro-
ceribus Græcæ
Ecclesiæ charus.

Adversaria Cō-
stantinopolita-
na Gerlachii.

De quibus & aliis pluribus prolixè & copiosè dici posset, sed in unum omnia cumulans, breviter ita dico: Gerlachius noster, Generosi Domini Oratoris aulam diversis diversarum nationum hominibus constantem, in sincera verbi cœlestis puritate fideliter instituit: in vera fide, contra Turcarum, Judæorum & Pontificiorum superstitiones & blasphemias, sedulò diligenterque confirmavit: cum Græcis, Italis & Turcis de præcipuis Religionum articulis, animæ salutem concernentibus sæpè graviterque disseruit: Proceres denique Ecclesiæ Græcæ primarios, utpote *Patriarchas*, Constantinopolitanum *Ieremiam*; & Alexandrinum *Sylvestrem*; *Metropolitam* etiam, Thessalonicensem *Ioasaphum*; Nicenum *Cyrillum*: Berrhœas *Metrophanem*: Philadelphias *Gabrielem*; Melenices *Methodium*, Johannem *Zygomalam* & Theodosium filium, illum Oratorem, hunc Pronotarium, sicut & *Matthæum* Calogerum & Didascalum Patriarchatus, nec non Armeniorum Episcopum, id temporis Constantinopoli agentem, aliosque plurimos, eximia sua pietate, eruditione rara & præstante, amabili humanitate & humilitate singulari, in summum sui amorem & favorem amplissimum pertraxit, qua de re in publica luce versantes Epistolæ, quibus abundè illum, ad amicos comitati sunt, publicè contestantur.

Hiscè breviter ita expositis, oppidò jam cum Generoso Domino Oratore & Ecclesiaste ejusdem, Gerlachio nostro, aliisque comitibus revocare pedem, & relicta porta Otthomannica, dulcissimam patriæ terram revisere nobis liceret: nisi miranda Gerlachiana diligentia, qua toto illo Constantinopolitano quinquennio, non tantum omnes & singulas res, majores minoresque, ut singulis diebus gestæ sunt, diligentissimè notavit; verum

etiam

etiam de Religione, Sacris, Festis, & Ceremoniis Turcarum, de vita quoque consuetudinibus, moribus, virtutibus ac vitiis, de abnegatione peregrinorum deficientium, abnegationis Juramento, circumcissione, de præmiis & poenis, Jure videlicet, ultionibus & vindictis publicis aliisque pluribus rebus notatu dignissimis, auditu jucundissimis, accuratissime commentatus est: de patria, inquam, repetendæ cogitationes suscipere liceret, nisi miranda hæc Gerlachiana diligentia, extremi stuporis & resupinæ negligentiae publicè nos condemnaret, si eorum, quæ tanto studio & diligentia, octingentis minutæ picturæ paginis, consignata nobis sunt, & apud alios scriptores pleraque desiderantur, cognoscendorum nulla nobis cupiditas, desiderium nullum inesset. Sic enim idem nobis accideret, quod illis, qui ut nihil rerum locorumque cognoscant, involutis oculis per notas ignotasve Regiones circumducuntur. Breviter igitur aliqua saltem, aliis scriptoribus vel incognita vel tacite prætermissa delibare lubet.

Quicquid tamen sit, rapidus Horæ dominatus silentium mihi imperat, cui mandato sic meum accommodabo obsequium, ut reliquis omnibus præteritis, duas tresve solas historias, isthoc temporis Constantinopoli gestas paucissimis attingam.

Illuxerat dies Sextus decimus Augusti Anni Septuagesimi tertii, cum Domini Oratores, Carolus à Rhüm & Generosus David Bagnad / Imperatoris Maximiliani II. munera, Sultano Selymo oblaturi, unâ cum comitibus suis, quos inter noster etiam Gerlachius fuit, palatium Imperatoris (ubi multa millia Turcarum congregata fuerunt omnesque, ut ibi loci legis & moris est, mirandum tenuerunt silentium) Cum inquam palatium Imperatoris, Domini Oratores & Comites eorundem ingrediuntur; Ecce

Historia Iohannis Ferber, Backnangensis VVürtembergici.

è media turba medioque silentio unus Turcarum, irrisum fidem & Religionem Germanorum, germanicis verbis exclamat, & primam Catecheticæ nostræ Institutionis questionem alta voce proclamat: *Cujus es Religionis?* **Welches Glaubens bist du?** Mirari & obstupescere omnes, cum primis noster Gerlachius, voces germanicas, easque ex Catechesi nostra Würtembergensi desumptas in media porta Otthomannica exaudiri. Posteris igitur diebus inquisitione data, compertum est, illum, qui sub Oratorum ingressu sic exclamaverat, fuisse Johannem Ferberum, pistorem & olim civem Backnangensem, Würtembergicum, qui locus, tribus, non amplius, milliariibus, Stutgardia distat. Defecerat autem ad Impietatem Turcicam, atque (ut omnis Monachus sui ordinis persequutor est) Germanos, atque Germanorum patriam Religionem, in primo Augusto limine, publicè voluit irridere. Insequutis tamen temporibus, hic recutitus Ferberus, Gerlachium nostrum sæpissimè convenit, & cum eo de pluribus variisque rebus familiariter est colloquutus.

Miratus est vocè cum Stupore Gerlachius noster, nos eandem cum eodem admirando & obstupescendo toto pectore doleamus. Neque enim solus hic Ferberus, abnegatâ verâ Religione, quam in patria didicerat, ad Turcismi Impietatem defecit, sed quotidie (ex ore scriptisque Gerlachii refero) omnium nationum plurimi in eandem ruunt impietatem, pars ex intollerabili miseria servitutis, quæ deficientibus non nihil mitigatur, pars ex opum honorumque cupiditatibus, ad quos conscendere nunquam possent, nisi priore religione abjuratâ, Alcurani Impietates amplecterentur. Hinc isthoc temporis factum est, ut magna patres Bassarum Germani fuerint, qui abnegatâ

sincera religione facti sunt Musulmanni. Ut Piali Bassa, Mehemet Bassa Labacensis, Ahmat Bassa, Grätzensis: ad quas dignitates nunquam pervenissent, nisi veram religionem abjuraissent.

Cujus abnegationis hæ sunt Ceremoniæ & hæc Juramenti Forma:

Deficiens à priore Religione, sublato unico dextræ manus digito, & præcunte Zauschio, hæc concepta verba pronunciare jubetur: *Confiteor ego, unum solum esse DEUM, & Mahumetem ejusdem servum. Confiteor idem, me ex falsa religione pervenisse ad veram, & abnego fidem meam priorem, cum omnibus adherentibus Articulis.* Et sic suscepta circumcissione, novum etiam accipit pileū, signum Muselmanni.

Iuramentum abnegationis apud Turcas.

Sed ô rem acerbissimè dolendam, & lacrumis orbis Christiani, ad coelos usque deplorandam: adeò faciles, proclives, & lubricos esse ad lapsum multos Christiani Nominis cultores: Qui veritatem cœlestis doctrinæ è Prophetis & Apostolicis scriptis edocti, vel calamitatum evitandarum, vel divitiarum honorumque consequendorum gratia, salvificam fidem, tanta levitate abjurant. O miseram felicitatem! ô maledictas opes! ô damnatos honores! qui ex hæreditate bonorum cœlestium, ad æternas misérias & paupertates; è dignitate filiorum DEI, ad infamiam & cõtubernium diabolorum damnatorumque præcipitant. *Quid prodest homini, inquit Salvator, si universum mundum lucretur, animæ verò suæ patiatur detrimentum?* Et si misérias atque calamitates hujus vitæ, si quæsitæ supplicia & mortes acerbæ, hîc ferre non potes, æternos Gehennæ cruciatus, quî perferes? Cùm omnes hujus ævi, in unum cumulatæ calamitates, indignæ sint, ut cruciatibus æternis comparentur. Exiguum

& momentaneum est, quicquid temporale est: Infinitum quicquid æternum.

Econtra verò sunt etiam non pauci nati Turcæ, qui Mahumetismum detestantes, Christianam fidem ardentissimè diligunt & venerantur: Legunt enim in Arabica Lingua S. Biblia, & nostram religionem cum illis conferentes, eandem amplectuntur: sed gravissimarum ultionum metu, publicè non profitentur.

Historia Adami
Neuseri pastoris
olim Heidelber-
gensis.

De uno Germano vidimus, jungamus alterum. In sequuto proximo Octobri cum dies ejusdem vicesimus primus exortus esset, vocavit ad se Gerlachium nostrum, *Adamus Neuserus* pastor olim Heidelbergensis, qui primum noster, postea Calvinianus, hinc Antitrinitarius, Tandem Constantinopoli Muselmannus factus est. Hic cum Gerlachio nostro familiariter colloquutus, multis cum quærimoniis, quàm duriter à Theologis Heidelbergensibus, ex Bezæ consilio, tractatus, quaque ratione ad fidem Turcicam deductus esset: ab ovo omnia repetens diligenter exposuit. Quorum omnium brevissimam summam, ipsius Neuseri manu exaratam in bibliotheca nostra Academica habemus. Quicquid enim Neuserianorum scriptorum, Gerlachiani hæredes, in paterna libraria suppellectili reppererunt, id omne, cum aliis quibusdam honorandis græcis manuscriptis, donum munusque gratum & acceptum Academico Senatui obtulerunt, pro quo idem Senatus repetitò hîc gratias agit maximas & publicas. Isthæc verò Neuseriana summa ita habet: *Nul-
lus nostro tempore factus est Arianus, qui non ante fuerit Calvinista, Servetus, Blandrata, Alciatus, Franciscus Davidis & alii. Igitur, qui timet sibi, ne incidat in ARIANISMUM, caveat CALVINISMUM.*

Vtilis Neuseri
admonitio.

Verum enim verò, si juvat & gratum est, totam histo-

riam Adami Neuseri Pastoris olim Heidelbergensis, quomodo ille in Mahumetismum pervenerit, integrè expositam audire, attendite, quibus verbis Gerlachius noster descripserit, in Præfatione Assertionis piæ sanæque doctrinæ, de divina Majestate Christi hominis, contra Johannem Busæum professorum Moguntinum: ubi Gerlachii verba ita habent:

Divus Apostolus 2. Timoth. 3. 13. scribit: Mali homines & impostores proficient in peius, seducen-tes & seducti. Cujus pronuntiati veritatem, multa proh dolor tristia exempla confirmant, eorum præsertim, qui in Germania, Ungaria, Polonia, & Transylvania ex Calvinismo ad Arianismum, & nonnulli etiam ad Mahumetismum progressum fecerunt. Estq; inter alia famosum exemplum Adam Neuseri Pastoris olim Heidelbergensis: Qui cum Constantino poli servitii causa Generosum meum convenisset, à prandio per familiare colloquium quæsi- vi, quomodo Constantinopolin pervenerit, & quâ ratione factum sit, ut desertâ religionem Christianam Mahumetismum amplexus sit? Respondit: Quandoquidem extra telum iactum nunc sit, se velle mihi rem totam bonâ fide narrare. Dogma Lutheri de Substantiali præsentia corporis & sanguinis Christi in Cæna, sibi, ut etiam nunc, absurdissimum visum fuisse: ideoq; se Calvinii opinionem, quæ minus absurditatis habeat, accep- tasse. Deinde, cum disputaretur de persona Christi, se nullo modo probare potuisse doctrinam Lutheri & Brentii, de reali communicatione Idiomatum divinorum. Et hujus Disputationis ansam se cepisse animo volvere, quòd Filius Maria non possit esse verus Deus, quandoquidem nulla realis communio ipsi cum Deo sit. Cogitasse enim se de illo principio: Finitum non est capax infiniti. Item: Inter finitum & infinitum nulla est proportio. Hæc & alia se sibi & fami-

Vide librū Assertionis piæ sanæque doctrinæ de Majestate Christi contra Iohan. Busæum.

Quomodo Adamus Neuserus ad Mahumetismum descendit.

liaribus opposuisse: cumq; nemo esset, qui animo suo satisfaceret, firmum & ratum sibi fuisse, quod Christus tantum Homo, & excellens Doctor fuerit, qui virtute & gratia antecedentes omnes superaverit. Inde progressum se dixit ad Disputationem de Trinitate: cumq; Transylvanorum quoddam scriptum legisset, & postea veteris & novi Testamenti dicta examinasset, se non nisi unum verum & aeternum Deum agnovisse, cui nec Christus nec Spiritus sanctus consubstantialis & coaeternus sit. Hinc se per duos annos (quod an verè dixerit ignoro, sed de eo charta manu ipsius scriptam habeo) non in nomine Trinitatis baptizasse infantes, nec etiā obscure doctrinam illam ex decem praeceptis, & Symbolo Apostolico tradidisse, quod solus Pater verus Deus sit. Item: ex Cæna Dominicâ, se sumpsisse hoc axioma: Nullam creaturam posse esse Creatorem, etiam communicatione Idiomatum. Hoc, inquit, cum in Comitibus Spirensibus de me, & Sylvano, Imperatori Maximiliano, & per eum meo Principi innotuisset: fugam mihi consului. Sed sponte in Palatinum reversus, ad Electorem pertractus sum, cui in faciem respondi (verba illius refero) NISI CALVINIANUS FACTUS ESSEM, EO NON DEVENISSEM. E custodia autem, cui traditus eram, providentia Dei liberatus, in Poloniam veni, ubi multos fratres offendi, qui idem de Christo & Trinitate, quod ego, sentiebant. Sed quia per insidias mei Principis ibi tutò consistere non poterā, in Transylvaniam ad Franciscum Davidis abii, tutiorē receptum propter Turciam vicinam sperans. Dum ibi hareo, inter fratres Polonia & Transylvania disputatur de articulo justificationis: & res eò deducitur, quod Christus sua morte & passione genus humanum non redemerit, nec illud suo sanguine justificare & salvare possit, siquidem nudus Homo sit: & requiri à nobis impletionem legis (de qua ipse quoque

Heidelbergæ publicè egerit) Et hujus Disputationis, nec non aliorum quorundā occasione, motam fuisse quæstionē de auctoritate Bibliorū: in quibus, cū multa cōtradictiones occurrant, dubium esse, an sint incorruptū verbum Dei. Hæc, inquit, cū agitentur, & ego quedā de uno vero Deo, contra Trinitatē publicare constitueram, ejusq; gratia, in vicum quendā nobilem, Turcæ patrociniō gaudentem ad Typographū ibi commorantem, profectus essem, Bassæ Themessvarensi proditus fui, qui me Constantinopolin misit, nihil reluctantem, sed potius de eo gratulantem mihi ipsi, quod Alcoranum à veritate nō alienum esse, & in omnibus capitibus Religionis mecum sentire cognovissem (sicut quoq; in literis ad Imperatorem Turcicum Selimum II. Heidelbergæ ab ipso scriptis fatetur, SE CREDERE OMNIA ESSE VERA, QUÆ IN ALCORANO HABENTUR.) Hæc & alia plura tum Neuserus: quæ optima fide, nulliusq; hominis odio, sed solo hoc fine recito, ut pius Lector judicet, an non Doctrina Jesuitica & Calviniana, qua communicationem realem Naturarum & proprietatum in persona Christi negant, confirmet & stabiliat detestandam & exitiosam hæresin Antitrinitariorum (quod Christus Mariæ Filius non sit verus Deus, quodq; justificatio hominis per ipsum nulla sit.) Deinde ut Lector intelligat, in quanto periculo animæ versentur isti, qui mysteria religionis, non simplici fide juxta normam verbi Dei honorant, sed illa rationis suæ captu metiuntur: quæ cum in spiritualibus cæca sit, infinita absurda ex illis sibi fingit; Unde non pauci in convitiandi & blasphemandi libidinem protabuntur in qua ita obdurescunt, ut nulla apud ipsos veritatis demonstratio locum habere possit. Et quamvis non omnes isto dogmate Zuingliano & Jesuitico imbuti ad Arianismum, vel Mahumetismū transeant: hoc tamen infallibile est, quod

articulus Redemptionis, justificationis, & salutis nostrae, cum doctrina Jesuitarum & Calvinistarum de persona Christi, consistere nullo modo possit, quod in progressu Refutationis clarissimè demonstravi. Quare qui dicto Apostolico prius adducto audientes esse, suæq; saluti consulere volunt, illi perversam opinionem Jesuiticæ & Calvinianæ insania tota mente aversentur, & meliora ex verbo Dei monstrantibus non obstinatè reluctentur, ut Spiritus sanctus, per verbum suum agens, veritatis agnitionem, fidem & salutem, in illis operari possit.

De vita, morib⁹
& morte Neu-
seri.

Hæc Gerlachius de Mahumetismo Neuseriano, ex ipsius Neuseri ore: quem alioquin Gerlachius de humilitate, humanitate, & officiorum promptitudine, haud mediocriter commendat. Cum primis autem, quòd Generoso Domino Oratori, in re aliqua gravissima, unde summum periculum exoriri poterat, benigna literarum interpretatione, tum aliàs quoque multis vicibus utilissimè inserviisset: cujus nomine Imperatori Maximiliano non tantum commendatus, sed ab ipsa Cæsarea ejus Majestate, honestissimo, centum videlicet Thalerorum munere clementiss. donatus fuit: vitam egit (eodem referente) privatam, & in populosissima licet urbe, quasi solitariam: Multoties enim habitationes suas permutavit, ut etiam familiarissimi ipsius, habitationum ædes sæpè ignaverint: in Axiomatibus; *nemini credere, nulli fidere*, spem & salutem suam omnem locans. *Mortuus est* Constantinopoli Duodecimo Octobris Anni Septuagesimi sexti, cùm aliquot diebus Dysenteria laborasset. Adfuerunt morienti familiares Germani, Johan. Ferber Backnangensis; Alibeg Tragoman Franckfordiensis: Marcus Beckner Transylvanus. Magister Oswaldus *Kensser* Horolgiorum Artifex, & Georgius quidam è Comitatu Ho-

Mors Adami
Neuseri.

henloënsioriundus. Qui omnes nullo alio ipsum solatio
erexerunt, quàm, bono animo es sodes, potabimus te-
cum & inebriabimur: *Bruder sey frisch auff/wir wollen
ein guten Suss mit einander thun*: Atque ille admodum
obsequens: totum postremum suum diem, socios suos
jam hunc, jam illum exhortatus: præbibe mihi haustum
præbibe quæso, & fideliter fortiterque respondebo: inde
factum, ut uno biduo bis sepultus fuerit; die priore vino,
posteriore terra. Sic retulit Ferberus Baknangensis, de
morte Neuseri, cum Gerlachio, in ipso Sultani Palatio,
prolixè colloquutus.

*Hic mihi si Centum linguae sint oraq, Centum, &
Ferreæ vox:*

nunquam tamen deplorandæ calamitatis miserandam
atque dolendam magnitudinem satis graviter expressero.
Noster initio fuit Adamus Neuserus: Posteaquam verò
rationis suæ Phantasias, non verbo divino, sed hoc (ver-
bum) stultæ suæ Rationi subjecit, ex Christiano vero factus
est Calvinianus. Hinc, quia Calvinianis & Arianis in mul-
tis convenit, levi passu fit Arianus: Et eandem ob cau-
sam, mox omnia approbat, quæ in Alcorano continen-
tur. O miseras & calamitates inenarrabiles! ô vanas ho-
minum mentes! ô pectora cæca! Quàm disertè eloquu-
tus est Apostolus: *Animalis homo non percipit ea, quæ
sunt spiritus. Stultitia enim est illi, & non potest intelli-
gere, quia spiritualiter dijudicatur. 1. Cor. 2. 14.* Atque
iterum: *Arma militiæ nostræ non sunt Carnalia; sed poten-
tia DEI, ad demolitionem munitionum quibus (armis)
consilia (humana) demolimur: & omnem celsitatem, quæ
adversus cognitionem DEI extollitur: & captivum duci-
mus OMNEM intellectu, τὰ ἀνὸντα in obedientiam Chri-*

Myſteria divina.
ratione humana
metiri velle, ſū-
mus furor eſt.

sti. 2. Cor. 10. v. 4. & seqq. Et Johannes: *DEUM nemo vidit unquam: unigenitus filius DEI, qui est in sinu patris, ipse enarravit.* Joh. 1. 11. Quanta igitur dementiae & damnatae temeritatis est? Quanta insaniae & effrenati furoris? Mysteria verbi divini, ad rationis humanae, modulum, quae in divinis tota stulta, surda & caeca est, Giganteis ausibus revocare. Fecit ea res ex Neusero Calvinianum: ex Calviniano Arianum: ex Ariano Mahumetanum.

Demonstratio,
qua ratione &
quib' de causis,
ex Calviniano
facile Mahume-
tanus fieri pos-
sit.

Fundamenta
Calvinismi, A-
rianismi & Ma-
humetismi ad sa-
lutis nostrae per-
ditionem quod
attinet, sunt ea-
dem.

Idem prorsus & hodie defectionum infelices Gra-
dus sunt: Ex Calvinismo equidem facilis admodum in A-
rianismum descensus est, & hinc in Mahumetismum faci-
lior: quia multa fundamenta, ex quibus errorum blas-
phemiae surgunt, una sunt & eadem: unde similia simili-
bus, cognata cognatis conformare aut commutare, exi-
guae est artis opus.

Vos igitur, ubi ubi terrarum estis, Doctores Calvi-
niani, & conscientias vestras, coram DEO, omnium cor-
dium Scrutatore, appello, obtestor & adjuro, ut hoc ex-
emplum, totamque historiam Neuserianam, diligenter
attendatis, accuratissime ponderetis, examinetis, pens-
tetis. Nitidum enim & politum speculum est, in quo to-
tius Calvinianismi vim & naturam clarissime licet con-
templari. Fundamentum nimirum est Calvinianum
dogma, quo realis & vera & duarum naturarum in Chri-
sto, & earundem proprietatum communicatio negatur:
unio dissolvitur, Christum ex patribus, semenque Davi-
dis, verum & aeternum DEUM esse, inficias itur: totum
denique humanae Redemptionis & aeternae salutis opus,
convellitur, tollitur & funditus destruitur.

Quis, obsecro & obtestor, hanc miseriam rerum, non
dico, satis graviter fando exprimat; sed quis, inquam,

hanc

hanc præcisam totius humani generis *πανελεθρία*, ex Calvinismo pullulantem, lacrumando, ejulando, singul-
tiendo dignè satis, graviter satis, acerbè satis deploret? Si Calvinismus vigeat: de Christo, de Salvatore orbis, de sa-
lute hominum æternâ actum est: perimus omnes. Cu-
jus pronunciati veritas & irrefutabilia fundamenta alibi
copiosius demonstrantur.

Quamquam autem non omnes, qui cum Neusero Calvinismum profitentur, cum eodem etiam ad Ariani-
smum & Mahumetismum proficiscuntur; nihilominus
tamen fundamenta, ex quibus ejusmodi Errores & blas-
phemiæ exoriuntur, talia sunt quæ Christum solvunt, me-
ritum ipsius annihilant, totamque salutem totius huma-
ni generis funditus deperdunt. Quamprimùm enim vera
& realis seu Naturarum, seu earundem Idiomatum com-
municatio, in Christo negata est (quæ Doctrina, substan-
tia, anima, vis & natura, adeoque Quinta essentia est do-
gmatis Calviniani) quamprimùm, inquam, vera & rea-
lis communicatio naturarum & Idiomatum in Christo,
negata est, confestim etiam oppidoque negata est unio
duarum Naturarum in Christo: Confestim datus est nu-
dus *λόγος*, nudus homo (nulla enim neque naturarum ne-
que proprietatum earundem in Christo, secundum Cal-
vinianos Doctores, communicatio est) confestim & ir-
refragabiliter data est nuda passio, nuda mors, nuda me-
rita nudi hominis, quæ nullum omninò hominem, in to-
ta rerum, omniumque seculorum universitate unquam
salvare possunt. Finitum equidem pretium, infinitam
Numinis iram placare nunquam valet.

Quid magni igitur intersit, sive per Calvinismum, sive
Arianismum, sive Mahumetismum salutem nostram per-
damus? perdita modò sit. Et quicumque Calviuianus

Responso ad ob-
jectionem: Non
omnes Calvi-
niani, sunt Ma-
humetani.

Sublato & per-
dito Christo, pe-
rinde est, quo
tandem modo
percas.

Doctor, Calviniani dogmatis Thesibus, Christi personam & officium tollere, monitus convictusque pertinaciter, contra conscientiae Testimonium perrexerit, is brevi admodum & exiguo labore, eò quoque cum Neusero profecerit, ut credere se dicat, omnia esse vera, quæ in Alcurano contineantur.

Sed & vos quoque Magnates, Principes & quoscunque Magistratus, qui Calviniana dogmata hætenus fovistis, hac Neuseriana data occasione, humiliter accedo, atque per charitatem Patris coelestis, per amorem & merita Filii, per veritatem & solatia Spiritus sancti, per vestram cuiusque & subditorum (pro quibus iusto iudici severas olim rationes reddituri estis) æternam salutem supplex oro, obsecro & obtestor; ut hoc unum verbum Neuseri, quod Electori suo Præsenti dixit: **NISI CALVINIANUS FACTUS ESSEM, EO NON DEVENISSEM:** pia debitaque devotione pensitetis. Neque enim res exigua aut contemnenda est, eam fovere, defendere & propagare Religionem, quæ non tantum in se erronea & desperata est; sed exemplo illustri, confessato documento & experimento Neuseri publico atque dolendo, ad Arianismum & Mahumetismum, infelices ponit gradus. Hætenus de Neusero.

Historia de Iudæo blasphemante Christum.

Duabus historiis, de duobus Germanis, tertiam adiungimus, & ipsam quoque Constantinopoli inter Judæum & Christianum Græcum gestam, qua cognita, non diutius Constantinopoli morabimur, sed cum Generoso Domino Oratore, nostro Gerlachio, aliisque Comitibus recto cursu in patriam contendemus.

Orta lis fuit circa medium Augusti anni septuagesimi septimi, inter Judæum & Christianum Græcum, ibi commutatis verbis, atque hinc & illinc congestis & regeſtis

injuriis inter alia Judæus Christum (cujus inter litigandum mentio facta fuerat) spurium appellare, & illegitimo partu ex Maria genitum blasphemare, audientibus aliquot, qui adstabant Turcis: Isthac blasphemia exauditâ, confestim Græcus, Christi cultor, præsentibus Turcas in testimonium vocare, & cum illis, accusatum blasphematorem ad Cadi (qui Justitiæ vindex est) properare, Judæi blasphemiam exponere, & debitam ultionem poscere. Cadi recognita, extemplò Judæum octoginta plagarum condemnavit. Quæ tamen ultio cum Christianis non satisfaceret; per libellum ipsi Imperatori Sultano Murhat rem aperiant, qui oppidò mandavit, ut negotium judicio committeretur, & quicquid in illum iudices statuissent, confestim daretur executioni. Muphti igitur, qui supremus Alcorani interpret est, secundum diversos Doctores, diversas pronunciavit sententias, ut nimirum Christum blasphemans pectotenus in terram demissus, eminente parte vel lapidibus obruatur, vel cremetur igne: vel perpetuo carceri mancipatus proximis quadragenis diebus, octogenis plagis vapulet. Publicata hæc sententia est in Divano Imperatoris (hic est locus judicii publici) *die septimo decimo Augusti* anni septuagesimi septimi. Cumque cæteris iudiciis, Bassis videlicet Vesiriis, & Cadi-Leschirio, alternativæ sententiæ posterior pars, priori præferenda videretur: die sequente, qui decimus octavus Augusti fuit, aliquoties centum Græci propè Divanum congregati, à Bassa Mahumet, ut blasphemus Hebræus morte crimen luat; postulant: quibus ille respondit, graviore se illum ultione mactaturum, quam ipsi petant, singulis namque diebus, octoginta plagis ipsum vapulaturum; & sic singulis diebus, singulas ipsum mortes obiturum, cum illi unicâ tantum perimi ipsum expetant.

Turcarum severitas in puniendis blasphemis contra Christum.

Lex Mahumeta-
na in blasphemantes Christū.

Percipitis, *Amatores Christi*, quanta severitate Turcæ, ex Legibus sui Alcurani, in Christi blasphematores animadvertant: *Christum blasphemans, vel peccator tenus terre inditus lapidibus obruitur, aut igne cremator; vel a terro mancipatus carceri, quadragenis diebus octogenis plagis vapulato.* Quam legem procul dubio hauserit Alcuranus ex Levit. 24. v. 15. 16. ubi sic præcepit Dominus: *Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum: Et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur; lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi, sive ille civis, sive peregrinus fuerit.* Et repetitò, *Qui blasphemaverit nomē Domini morte moriatur.* Sic igitur Mahumetani blasphemias ulciscuntur, qui tamē Christum neq; filium DEI, neq; Redemptorē suum credunt aut venerantur, sed Prophetam duntaxat habent Mahumeti. Quid nos Christiani non faciamus? qui Christum Jesum, Dei hominisque filium; Redemptorem & Salvatorem nostrum, Reparatorem totius humani generis esse scimus, credimus, profitemur, atque in eodem, vitam & salutem nostram, omnemque æternam felicitatem possidemus. *Sed* ô sanctos & devotos Turcas! qui sui Mahumetis, ut opinantur, Prophetæ honorē, tanto studio & diligentia tuentur; injurias autem & blasphemias in illum congestas, tantæ severitatis, tam gravissimis Exemplis ulciscuntur: qua in re multi titulo tenus Christiani Turcis multò sunt inferiores! *Pudeat* igitur & pæniteat, atque æternū pæniteat, pudeatque omnes illos, qui in medio Christiano Orbe habitantes à Christo nomen habent, & de Christo atque beneficiis ipsius quotidie gloriantur: nihilominus tamen Salvatorem suum (in conspectu ejus diuque noctuque pervicaciter peccantes) vilipendunt, omnium rerum conscium atque præsentem spectatorem vel in Utopia pe-

regrinantem, vel lumine cassum, ipso Tiresia, cæciorem
 confingunt. Quibus nihilò meliores, sed multò etiam
 deteriores atque execrabiliores sunt, qui Salvatoris divi-
 nissimos labores, acerbissimos dolores, sudores sangui-
 neos, λειποθυμίας, vulnera, cruces, mortes, aliaque duris-
 sima παθήματα, quibus nos à morte, Sathana, inferno li-
 berati, atque æternæ saluti reparati: nec non saluberrima
 Sacramenta, quibus regenerati, renovati, sanctificati &
 in fidem firmiorem recreati erectiq; sumus, qui, inquam,
 omnia hæc, in blasphemias, dejectiones, perjuria, & di-
 ras imprecationes, plus quàm Diabolicis ausibus, assu-
 munt: & quæcunque nobis in vitam & salutem data sunt,
 in perniciem illi & æternos proximi interitus, horrenda &
 desperata impietate imprecantur. Exorientur aliquando,
 & exurgent cōtra hæc καθάρματα Christiani orbis Mahu-
 metani Muselmanni, & tam præfractos atq; effrenos no-
 minis & beneficiorū Christi convitiatores, non tantum ad
 octagenas plagas, verum (ni poenitentiā egerint, quod ex
 animo intimisq; pectoris visceribus ipsis percamus) ad
 æternos cruciatus, & intolerabilia inferorum nunquam
 finienda tormenta condemnabunt. *Ut igitur* multorum
 æternæ saluti consulatur, ad vos quoque, sacratos sacra-
 tissimæ Justitiæ Sacerdotes, omnesq; omninò Judices,
 orationem meam cōverto, per Amorem ac honorem com-
 munis nostri Salvatoris obsecrans hortansq; ut in jure
 dicundo, pænasq; Justitiæ legum transgressionibus con-
 stituendo, primas devotionis & diligentiae partes, non se-
 cundæ, sed primæ tabulæ Decalogi tribuatis: multoq;ue
 gravius peccata contra hanc, quàm illam commissa, vel
 hoc Constantinopolitano Exemplo, ulciscamini.

Ne cuiquam incutiant peccata aliena pudorem.

Tres istæ hîc sunt ex tanto historiarum numero, quas

Officiū pii Ma-
 gistratus, in co-
 hercendis blas-
 phemis.

Gerlachius noster connotavit, vel singulis diebus singulas, vel plures etiā, per totū propè quinquenniū. Ubi plurima de Turcarū sacris, & quotidianis & solemnioribus; de ceremoniis tam nuptiarū, quàm funerum; de moribus item & consuetudinibus; de virtutibus, de vitiis, de præmiis, de poenis, de totius vitæ rationibus & quæ id genus sunt alia in adversariis Gerlachianis, diligentissimè contexta.

Quæ omnia tamen lubēs prætereo, aliis laboribus, aliisq; temporum occasionibus reservans. Si enim singula recensendo tantū enumerare vellem: non dies unus, sed plures me deficerent, nec brevis Oratio scribenda, sed integra condenda Ilias. Finem igitur hīc facimus, Constantinopolitanæ *ὑποδημίας*: & cum Gerlachio nostro, Deo duce in patriam revertimur: hīc qualis ille & quantus fuerit breviter exposituri. In hisce autem enarrandis, quanquam primaria sunt, multo majore licet nobis uti sermonis brevitate. Non enim hīc peregrina memorabimus, sed domestica: non res obscuras & tenues, verborum figuris & luminibus ornandas, sed per se illustres, graves & maximas, jam dudum per orbem volitantes, quas vel digito monstrasse, vel nutu indicasse, abundè sufficit. Quæ dum brevissimè expedio, jam dudum delassatas vestras aures, ipsa brevitate spero me refecturum.

Gerlachiana
TVBINGEN-
SIA.

Elapsus fuit annus quintus, & amplius, ab habitu Gerlachii, cū ex peregrinatione Constantinopolitana Tubingam rediit. Fuit enim nonus Aprilis anni septuagesimi tertii, cū Tubingā discessit, & December currit anni septuagesimi octavi, cū est reversus. Ab illo tempore, nunquam ferè pedem hac urbe extulit, nisi, cū vel in exilia Scholæ, tempore regnantis pestis (quod interea bis factum est, semel in anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, & iterum Anno sexcentesimo deci-

mo, Calvam, civitatem hujus Ducatus non postremam) vel valetudinis curandæ firmandæque gratiâ tertium aut quartum in Thermas ferinas; vel denique, negotiorum Theologorum causa Stutgardiam sive in vicinum monasteriû Bebenhusanum ad Conventus Theologorû est profectus: reliquo omni tempore vel libris adhæsit, vel in aliis sibi cõmendatis officiis versatus est. Ad historias igitur Tubingenses accedimus, quæ hoc nobis dulciores & auditu jucundiores esse debent, quo utilitatem & usum tam in Scholis quàm Ecclesiis habent uberiorem.

Præclara ergò & præstanti cognitione & scientia Theologica instructus, plurima insuper variaque in exteris & peregrinis locis, experientia politus, ad res publicas gerendum, ex vocatione divina, clementi dispositione, voluntate & mandato Illustrissimi & pientissimi Principis Ludovici, sanctæ beatæque recordationis, ad docendum videlicet tam in Ecclesia, quàm in celeberrima hac Tubingensi Schola in publicû procedit Gerlachius. Quibus muneribus, ut tantò expeditiùs, omni cura & sollicitudine domestica liberatus, tantoque utiliùs & majore cum auctoritate & dignitate, publico & solenni Præceptorum Testimonio ornatus, defungi posset: uno eodemque tempore & ad matrimonium contrahendum, & ad Gradum Doctorem in Theologia summum consequendum, animum & voluntatem adjecit.

Anno igitur Millesimo quingentesimo *septuagesimo nono*, Ætatis verò *Tricesimo tertio*, Die Novembris vicesimo tertio, Sabbatho secundo, in hoc ipso auditorio frequentissima in concione, una cum Reverendo & Clarissimo viro Domino Georgio Mylio Augustano, in Eccle-

Biduum Tubingense Gerlachianum.

23. Novembris 1579. A&us Doctoralis Gerlachii.

sia patria ad Annam concionatore primario & seniore, competitore dignissimo, promotore DD. Jacobo Heerbrando, Procancellario, DD. Theodorico Snepfio,) qui omnes ἐν ἀγίοις) in Theologiæ Doctorem, publica solemnitate renunciatus est. Problema recitavit recens creatus Theologiæ Doctor, Stephanus noster Gerlachius, de Processione Spiritus sancti, etiam à Filio, contra errorem Græcorum, qui à Solo Patre illum procedere contendunt, quibus cum, Constantinopoli versans, de eadem Quæstione, sed sine magno illorum profectu, sæpius multumque contulerat sermones. Dominus competitor, jamque eadem dignitate coronatus, DD. Mylius p. m. gravissima & ornatissima oratione Deoque hominibusque gratias egit.

24. Novemb. 79.
Nuptiæ Gerlachianæ.

Postero die, qui fuit *quartus vicesimus Novembris*, Sabbathum tertium, Reverendus & Clarissimus vir Dominus D. Gerlachius, cū lectissima & honestissima virgine Brightha, consultissimi & clarissimi viri Domini Joh. Schwartzii Senioris, Medicinæ Doctoris & Archiatri Stutgardiani celebratissimi filia, D. M. Samuelis Heilandi, Magistri domus multos annos dexterrimi, privigna, celebri & spectata solemnitate nuptias celebravit. Cujus bidui Tubingensis Gerlachiani, aliqui nostrum, qui in hac hodierna panegyri præsentibus sumus, spectatores & auditores fuimus, utriusque Status honoribus, imis nostris pectoribus devotè congratulantes. Quibus etiam precibus, sacri conjugii Author & Conservator clementer annuit: è sua namque divinitus sibi juncta conjugē, Doctor Gerlachius; Novem liberos, è quibus duo filii, filia tres, adhuc superstites sunt, suscepit. Et cum eadem in pacato, jucundo atque tranquillo conjugio vixit annos viginti duos, Menses tres, dies decem & quatuor. Mortua equidem Brigh-

Proles Gerlachiana.

tha Gerlachiana, Anno labente *sexcentesimo tertio* supra millesimum Martii Mensis die septimo.

De officio autem cum Ecclesiastico tum Scholastico, Domini D. Gerlachii, p. m. de diligentia quoque, studio & devotione ejusdem in utroque obeundo, de singularibus, maximis, & incomparabilibus donis, quibus cum Dominus, ad officia, Scholastica maximè, instruxit armavitque, quid dicam? quid primum hinc exponam, quid postremum, totus hæreo, & vox faucibus hæret, ubi linguam maximè sonoram, expeditam, volubilem & copiosam esse oportebat. Hoc namque primum & princeps totius orationis caput est: hujus membri laudes, reliquas omnes, quas diximus, longè obfuscant:

*Ceu Titan Stygiis cum surgit flammiger undis
Obscurat celi flammæ, stellæq; minores.*

Ast ego nota canens, solo indice magna notabo.

Annus currebat, supra millesimum, quingentesimum *octogesimus*, cum Februarii vicesimo secundo, Doctor Gerlachius noster Locorum Theologicorum, secundum descriptionem ac Methodum DD. Heerbrandi sanctæ memoriæ, Professor extraordinarius constitutus fuit: sed ejus explicatione nondum finitâ (locum enim de Justificatione orsus quidem fuerat, sed non finierat) sub finem Augusti, anni labentis *octogesimi septimi*, posteaquam Reverendus & celeberrimus ille Theologus, D. D. Theodoricus Snepffius piæ recordationis, diem suum hujus ævi postremum clausisset, in Prophetarum Scriptorum Ordinarium Professore, Ecclesiæ quoque Tubingensis Decanum, & collegam Senatus Academici adlectus est. Et hinc insequuti Anni *Nonagesimi*, Novēbris septimo, explicatione Epistolarum Paulinarum illi commissâ, posteriores illarum decem, cum ea, quæ ad Hebræos scripta est, singula-

Officia publica
D. Doctoris
Gerlachii.

D. Gerlachius
Professor Aca-
demicus.

Ecclesiæ Tubin-
gensis Decanus
& Academici
Senatus collega.

ri diligentia studio atque industria, est interpretatus: Et eodem ipso tempore, illustris quoque Collegii Theologici Inspectio & cura, munusque Superintendentis ipsi fuit commendatum. Quibus muneribus, usque ad felicem vite finem, quantum quidem morbi, & infirmitates, quibus ævi clausula infestata fractaque fuit, concesserunt, fideliter fuit defunctus. Et hæc quidem ordinaria DD. Gerlachii tam in Schola, quam Ecclesia munera fuerunt: Interea tam multis extraordinariis laboribus fidelitatem, zelum atque industriam suam, tam Scholis, quam Ecclesiis, tam ipsi Academia huic, DE I gratia florentissimæ, plurimis in rebus planissimè & fidelissimè comprobavit.

Multa equidem gravissima & utilissima Polemica scripta, contra Lambertum Danæum Gallum; Contra Johannem Busæum Professore Moguntinum, in publicum edidit, omnibus illis contra Calvinianos & Jesuitas, quin imò contra portas Inferorum, Christi Salvatoris nostri gloriam & honorem acerrimè vindicans. Plurimas etiam Disputationes, contra omnis generis Hæreses & Errores, cum primis quoque contra phantasmata Huberiana gravi profundoque Judicio & scripsit, & in συζητήσεις eleganter atque nervosè defendit, errorum fontes ubique monstrando, & veritatis divinæ rationes, atque fundamenta scripturæ firmissimè corroborando.

Sed hic ego præstantissima Christiana Corona, totus dubius hæreo, vtrum tacitos animi mei sensus, quid de rara, solida & profundissima eruditione Theologica, qua Gerlachius noster excelluit, propalam aperire auserim, vel etiam sine multorum gravi offensione possim? Quid autem vetet? & quis me vera dicentem prohibeat? cum præsertim, sileam aut eloquar, multum periculi, multum discriminis habeat. Si enim tacuero, multi forsan præstan-

Singularia Dona DD. Gerlachii in perscrutandis & explicandis Scripturæ mysteriis.

tissimi

tissimi & præclarissimi labores D. D. Gerlachii, unâ cum pulveribus Gerlachianis altum sepulti jacuerint; aut illi, qui jam luci dati sunt, propter nobilitatem & pretium eorundem incognitum, in tenebris cum blattis & tineis, iniqua sorte, pugnaverint. Sin, quod verum est, eloquutus fuero, ea res uti confido, privatim & publicè, Scholis & Ecclesiis plurimum profuerit? Quando igitur, publica privatis, spiritualia corporalibus, æterna caducis, incomparabiliter præstant: intrepidè eloquar, quod sentio verum: & scio, quòd alii etiam graves, & rerum intelligentes viri, præstantissimi quoq; Theologi, idem mecum sentiant: & multi eorum, qui jam cum beatis agunt, senserint olim: nomina lubens reticeo.

Dico igitur, & in frequentissima hac docta que Corona, sine omni quorumcunque præjudicio palam profiteor, meo quidem Judicio, omnium illorum, qui DD. Gerlachium p. m. ab intus penitusque noverunt, concurrente calculo, nostra ætate nullum vixisse Theologum, qui ratione admirandæ profunditatis, qua Gerlachius noster, in scrutandis & evolvēdis summis scripturarū mysteriis, divinitus claruit, aut superior illo fuerit, aut eidē comparādus. Scimus equidem & gratis animis erga D E U M, agnosci-mus, qui in Ecclesiæ suæ utilitatem, dona sua variè distribuit: quòd fuerint & divina gratia adhuc sint præstantissimi viri, qui insigni & sincera Theologicarum rerum cognitione præditi, aliis donis, illis etiam maximis præstantissimis & Ecclesiæ utilissimis, Gerlachio nostro longè præstiterint & etiamnum præstent multi: sed qui in scrutandis profunditatibus scripturarum, earumque mysteriis explicandis, iis maximè, quæ circa personam Christi, & prædestinationis Articulum contra Calvinianos, Jesuitas, & Phantasma Huberianum versantur, Gerlachio no-

stro sit fueritque superior *ego quidem novi neminem*. Careat invidia verbum, apud omnes modestos.

Hæc ideo dico, concio ornatissima, ut quid in Gerlachio nostro amiserimus, publicè & apud omnes constet; atque D E U M, ut Spiritum Gerlachianum, in alios etiam Theologos effundat ac duplicet, devotè precemur.

Vobis autem, Theologiæ Studiosis, Auditoribus & filiis nostris charissimis, hæc ideo inculcantur, ut quo loco habere debeatis scripta laboresque Gerlachianos probè intelligatis; & quid, secundum Scripturam sacram, operæ Studiique illis volvendis revolvendisque ponere debeatis, memori teneatis animo. Hoc enim edico vobis, in cognoscendis & scrutandis mysteriis divinis, eum quàm plurimum profecisse, quem, secundum Scripturam sacram (cujus æternum discipuli sumus) Gerlachiana scripta plurimum delectaverint: in quorum Catalogo, Assertionem contra Busæum, disputationes irrefragabiles contra Huberum, & commentarios in Epistolas Paulinas cum primis vobis commendo. Cui verò Scripta Gerlachiana humilia & abjecta videbuntur, ille suo quidem spiritu superbire poterit, noverit tamen, se nondum eò profecisse, ut Gerlachiani spiritus, quo divinitus ille ornatus fuit, idoneus adhuc dum Lector, aut discipulus esse possit.

Vos igitur Theologiæ Studiosos, paternè ego fideliterque exhortor, ut hac in parte B. Cyprianum imitemini, qui Hieronymo teste, tantum tribuit Tertulliani scriptis, ut poscens codicem scriptorum ipsius, plerunque solitus sit dicere Notario: *Da Magistrum*; Tertullianum designans. Idem vobis videatur de scriptis Gerlachianis: Scripturæ sacrae dignitate, & præeminente gloriâ semper salvâ.

Hæredibus autem Gerlachianis, præsentibus filiis Generisq̃ hæc ideo memorantur, ut quos habent pretiosissimos paternos labores, ita possideant, ut eosdem cum Ecclesia scholisq̃ publicè communicare non obliviscantur: ne quem Thesaurum DEUS in publicum Regni sui commodum paternè concessit; ipsi privatis de causis ingrati occultent. Qua in re, si publica Ecclesiæ commoda privatis prætulerint, paternæ benedictiones, in ipsos quoque redundabunt: & hoc tanto citiùs, quanto publicationis eorundem maturitatem curaverint ocyus.

Hæc studia, hi labores, hic zelus, hæc divina felicitas fuit Gerlachii nostri in conditione & munere Scholastico. In Ecclesia docuit utiliter, graviter, & ex ipsis scripturis, ubique & omnia fundamentaliter: non omnibus tamen, ut tempora sunt, æquè jucundus. Nec uni omnia concedit DEUS.

Præter hæc autem, ut supra memini, etiam Superintendentis & Inspectoris munere, in Illustri Theologico Collegio (Stipendium vocant) per annos viginti duos defunctus est. De quo munere, quid laboris illud, quid curarum & sollicitudinis requirat: quid difficultatum pariat & odii: quid contra utilitatis habeat, & commodi publici, tacere, quàm pauca dicere, in præsens, malo; tanta enim ipsius dignitas, & in conspectu DEI gloria & majestas est, ut paucis depingi non possit: Mihi quoq; per gratiam DEI non ignota, jam per viginti duos itidem annos, ibidem eodem munere defungenti.

Ut aliquid tamen, hac de re breviter attingam, dum de laudibus ejus amplior offeratur dicendi occasio: hoc unicum à vobis peto contendoq̃ Auditores præstantissimi, ne molestum sit audire Testamentum meum, quod

D. D. Gerlachi
illustris Theologi
Collegii, &
Tubingæ est, Superintendens.

jam dudum ego de isthoc collegio condidi; paucarum id pagellarum est, sic habens:

Claustum hoc cum patria statq; caditq; sua.

Hoc totum est:

Claustum hoc cum patria statq; caditq; sua.

Atque hinc Ecclesiæ mihi patriæque hostes sunt, quicunque huic collegio Theologicorū Studiorum dictis factis adversantur. Qua de re volente D E O alibi plura: Hæc paucissima, piè sapientibus, copiæ abundantes.

Supereſt poſtremus Gerlachianæ vitæ, in his terris, Actus: cū enim mortali conditione omnes nati ſimus, nec ipſe illam devitare aut declinare potuit; ſed quam viam carnis alios docuit, eandem & ipſe eſt ingreſſus: & hora completa miſeram hanc & mortalem vitam, cum beata & æterna felicitate feliciter commutavit. Iſte autem eſt talis:

Gerlachius noſter, quamquam cætera bene habitus, & firmo ad vivendum, viſcerum muſculorumque robore factus; cerebri tamen temperiem Naturâ infirmiore, ad frigiditatem & humiditatem magis declinantem, jam inde ab infantia ſentire cæpit: Puero autem, cū febris æſtu cerebrum aliquantò ſiccaretur; Grammatica præcepta (quod ſæpius ex ipſo auditum) feliciter didicit. nec unquā promptiorem ſibi memoriā fuiſſe, crebrò affirmavit. In ſequutis verò temporibus, de memoriæ debilitate perpetuò ſolitus eſt quiritari. Quam imbecillitatem, iter Conſtantinopolitanum, & febris, qua in eodem ut ſupra memoravimus propè exuſtus, & reliquus cerebri vigor, multum exhaustus fuit, plurimum adauxit. Conſtat enim ipſum, ut *Meffalam Corvinum Oratorē*, vel *Georgium Trapezuntium Philologum*, tum omnium aliarum rerum, tum ſui ipſius, propè oblitum fuiſſe. Nec mirum: nam

ætate graviore, cū magno omnium ingenii virium conatu, in theologicarum rerum gravissimis quæstionibus, contra pervicacissimos divinæ veritatis hostes, Orthodoxian asserendo, cerebrum validè exerceret; & cæteris animi occupationibus reliquū calorem ejus omnem propè attereret, factum est, ut sexagenario major, cruda licet, vegeta tamen corpus senectū frueretur: nec quidquam ventriculus, hepar cæteraque vitæ & nutritus humani prædia à natura alienum paterentur; nisi, quòd renes calculos in vesicam, tolerabili tamen excretionis dolore, nonnunquam demitterent. Sed Hygemonicæ cerebri functiones, indies in pejus titubātes, indies gravius quid Gerlachio nostro minabantur. Quem metum superiorum annorum intercurrentis vertigo, & tremulus membrorum, digitorumq; quorundam interveniens motus, breviq; discussus stupor confirmavit.

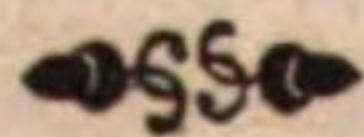
Quæ contra mala, variis quidem medicationum generibus, thermis item, pugnatum; sed dilata tantum illa sunt, nō protelata, minimè debellata. Etenim ingravescēte ætate, vires istæ omnia subinde majores sumpserunt: principū sensuum & motus crurū infirmitas, supra modū adaucta, & negato corpori omni exercitio, ad lectulum id & sellam, maximam partem defixum fuit. Quibus ex causis, pristina naturalium facultatum integritas fatiscere, solita appetentiæ constantia hebetari, viscerum calor & tonus remittere, coctiones & nutritus vitiari cæperunt.

Summa, hæc senilis valetudinis impedimenta; major tandem sensitivæ & motivæ operationum debilitas excepit; atque complurium symptomatū concursu, multitudine & impetu, Natura triumphari; venter sub finem intumescere; ex capite, violenter ruentes in spiritalia aliaque vitæ organa humores, cuncta turbare; premere,

solvere, hinc nulla in vires custodiendas ciborum appetentia; coctio nulla; extrema esse omnia.

Sic ruptis tandem corporis, quibus firmioribus nexum erat, vinculis; felix magni nostri Theologi anima, relicto ruinoso hospitio, & vitæ melioris invento principio, in gaudia Domini æterna, inter multas preces & suspiria adstantium, congratulationes etiam & vota profecta: atque *στέφανος* *στέφανον* sive coronam consequutus est; quam vitæ æternæ Dominus, omnibus promisit, qui in fide & spe, usque in finem perseverarint. Cum vixisset in his terris, annos sexaginta quinque, dies triginta septem.

Tu igitur vicisti Stephane Gerlachi, Tu accepisti vitæ beatioris Brabeum, Tu data corona gloriæ æternæ, æternum triumphas, quam nos acclamamus, admiramur, congratulamur tibi omnes. Tu verò triumphator Israëlis, Le o de Tribu Juda, tuam semper tutare contra omnes hostes & persecutores Ecclesiam; semper largire synceros & fideles Doctores; suffice semper robur, ut mala omnia superantes, omnes fiamus Stephani, æternis donis coronati: Sic misericordias & benignitates tuas cantabimus & celebrabimus in omnem æternitatem.

D I X I.

E P I S T O L A

Ο Δ Ο Ι Π Ο Ρ Ι Κ Η D. D.

GERLACHII p. m. (CVIVS SV-
pra pag. 20. & 21. mentio facta est)ad verbum ex ipsius Auctoris *αὐτο-
γράφων* conversa.

NOBILITATI ET STRENUITATI
tuæ, vir nobilissime, Mecænas maxime, o-
mnia mea, tenuia quidem, sed promptissima
tamen & devinctissima officia, cum pio &
devoto omnigenæ felicitatis voto lubens offerro.

Nobilissime Vir, &c. Ab Illustrissimo & Clementissi-
mo nostro Principe, Domino Ludovico, una cum Do-
mino Oratore, Davide *Wagnad*/Constantinopolin, cle-
menter ablegatus: sanè, cùm pro eo, ac nuper promisi,
tùm pro ea, qua obstrictum me teneri agnosco, pietate &
fide, intermittere nec potui nec debui; quin Nobilitati
tuæ totius exacti nostri itineris cursum, speratumque tan-
dem Constantinopolin appulsum brevibus aperirem. E-
quidē promissi mei probè adhuc dum memor, XV. No-
vembris. Anni septuagesimi tertii totum illud, ab ovo,
quod ajunt, usque ad mala litteris consignaveram: verùm,
haud exigua, quo minus litteras illas transmitteram, obje-
ctâ remorâ, calamum denuo stringere, & quod in supe-
rioribus scriptum, id præsentī hac in Epistola breviter re-
repetitum ire volui. Sic ergo habeto:

Nono die Aprilis Anno 73. Tubingâ profectus, & vi-
gesimo ejusdem mensis die Viennam feliciter deveni:
Verùm Generosum Dominum Davidem *Wagnad*/Do-

DD. Gerlachi
nono Aprilis
Tubingâ abit,
anno 1573.

minum meum Clementissimum, ibi non inveni. Proinde ducente & comitante M. Polycarpo Lysero (quem Viennæ in Domini Hirschii ædibus fortè offenderam) M. Jacobum Hailbrunnerum, in Riegerschen visitavi, amicè admodum ab Illustri Comite, D. Sigismundo in Hardeck, ibidem exceptus.

Inde Viennam reversus, Domini Landtmarescalli sive Tribuni Equitum, Christophori Ungnad/propugnaculi Agriæ in Ungaria Capitanei, aliorumque Magnatum jussu Concionatoris vices subire cæpi. Et quia eo ipso tempore Austriæ proceres Evangelico Concionatore destituebantur, ego infantes qui ex Augustanæ Confessionis parentibus pronati erant baptizando, ægrotos visitando, nova conjugia confirmando, concionesque sacras habendo strenuè me exercui.

Interim Clementissimus meus Dominus David Ungnad/ confectis & expeditis suis negotiis, propemodum jam expirante mense Majo Viennam appulit:

Dehinc decimo Junii, unà cum aliis non nullis Nobilibus, Constantinopolitano itineri nobiscum accinctis, Cæsareæ Majestati humilimè valedixit, prandiumque itinerarium in ipsa navi secundo Danubio nobiscum decursura, cum Domino de Bernstein aliisque magnatibus sumpsit.

Jamque remotis epulis prandioque exacto, horam circiter tertiam Pomeridianam, nostrum fermè sexaginta, quinque navibus Presburgum (Posonium veteres dicebant) petiimus, illucque plenis velis hora octava matutina, undecimo Junii delati, regiam arcem, ipsamque urbem per reliquum diei tempus, animi gratiâ pellustravimus. Et quidem Dominum nostrum Agriæ Episcopus Generoso Ungarico vino convivioque satis dubio &

lauto,

D. David Ungnad sub finem Maii Viennam pervenit.

Decimus Junii.

Vndecimus Junii.

lauto, Viatico certe haud fastidiendo probè tractavit.

Deinde duodecimo ejusdem Mensis die, spectatum & decantatum illud propugnaculum Jaurinum, montemque, ut vocant, S. Martini, quæ dextram nostram aspiciebant, prætergressi, continuoque navigio per totum diem totamque noctem strenuè progressi: decimo tertio die vix jam albente coelo, Comorram appulimus, ibidemque Domino Kielmanno Göppingensi, propugnaculi illius Capitaneo, familiariter nos excipiente, per tres dies Turcicum Comitatum expectavimus.

Duodecimus
Junii.

Decimus tertius
Junii.

Hinc decimo sexto die Junii exorto, Dominus Kielmann quinque nostras quibus utebamur naves, una & viginti navibus Nassadicis (singulæ illarum navium triginta vel etiam plures milites Nassadicos, acinacibus, hastis, scutis & syphonibus exactè præmunitos ferunt, unde & nomen habent) usque in ipsos fines Turcicos concomitatus, omnia tandem Tormenta bellica majora, quorum sexaginta circiter rotis innixa videbam, magno cum fragore & tonitru ad Turcicos fines explodi & ejaculari jussit. Turcæ horrendo sonitu tonitruque audito, quinque protinus navibus niveis rubellisque vexillis artificiosè exornatis, obviam nobis progressi sunt, salvoque ex nostra parte conducto promisso, unà cum ipsis ad veteris urbis Pannoniæ vestigia in terram exivimus.

Decimus sextus
Junii.

Atque hinc Dominus Kielmannus unà cum Domino Davide Oratore ad Turcicarum Ceremoniarum indolem reverèter erga Turcas sese inclinans, quâ de causa illos huc ad nos evocatos voluerit, per interpretē exposuit; & Dominum nostrum, totamque nostram, ut vocant, compaguiam, secundum juratum pactarum induciarum sacramentum, in illorum fidem & tutelam commisit, utque

prandium cum ipso capere velint, amicè rogitavit. Interea Turcæ cum Ungariæ proceribus, maximè vero cum invicto & bellicosissimo illo Heroe ac Milite Ferdinando, Capitaneo propugnaculi Dotis (qui centum & septuaginta audaculorum suorum militum operâ illis toties insignem dederat stragem) variè de variis collocuti sunt.

Jamque peracto prandio, Turcæ illico dissectis nostris remis nostras naves suis annexuere, & cùm Christianis, hætenus Comorrâ, magnâ frequentiâ nos comitatis valedixissimus, ingenti cum clamore Strigonium nobiscum properarunt, quo satis etiam mature delati cibos vinumque à Capitaneo sub cœnam dono accepimus.

Decimus septimus lunii.

Altero dehinc die, sole recens orto, eidem Capitaneo Dominus meus David **Vngnad** Orator, Cæsareæ Majestatis litteras unâ cum trecentis thaleris, horologio item affabrè & festivè factò, aliisque tribus probè inauratis vasibus honorarii loco obtulit, multa que de pacificationis articulis, de utrisque, direptiones & Turcico & Romano Imperatoribus, multa collocutus, sollicitè eundem hortatus & obtestatus est, ut violentas illas in fines excursions, & seriò & severè tollere, prædonesq; coërcere vellet; ut ita ex pacto pax firma & sarta conservaretur, nec nostri contra pactum & foedus violenter insurgere invitinecessum haberent. Verùm, ille parùm ad rem respondens, nostros jam dudum aut atrociora aut certè paria attentasse subinde objecit. Tandem colloquio ultrò citroque habito, nos omnes ad prandium invitavit, & quadraginta septem ciborum generibus regiè & egregiè nos excepit.

Postmodum magnæ quidam auctoritatis Turca, sic

mandante Capitaneo, in editissimam & splendidissimam quondam arcem, Archiepiscoporum Strigonensium olim Regiam, nos deduxit, quo in loco, ut de cæteris quicquàm dicere supersedeamus, nobilissimum & augustissimum sacellum, ex solido, & instar speculi lucidissimi, nitidissimo spadiceo marmore extructum, quale vix solem vidisse ferunt, nobis commonstratum fuit.

Eo ipso etiam die Maruscham, in vicum Ariana blasphemia refertum, propè Vicegradum sive Blindenburck (qua Diadema Regium olim asservasse dicuntur Ungari) impetratâ prius ingrediendi copiâ pellustravimus. Arx illa tota solidis & inaccessis gaudet rupibus, præfidiariis tamen, machinisque sive tormentis munita paucis.

Circa radicem ipsius, prope Danubium videre est amoenissimam murorum juncturam palatii sive prætorii Regii, quod Matthiæ olim Regi, nunc verò proceribus Urbis Vicegradi dicatum est.

Inde cum superato Danubio ad naves nostras reversi fueramus, Parochus in Marusch, & alius, nescio qui Transylvanus, ut paulisper de religionis negotio cum ipsis colloqui vellem, petierunt: Ipse quidem Parochus Lutheri discipulum sese jactavit: verum vix decem proloquutus verba, ruditatem & Arianam impietatem propalam prodidit.

Decimo octavo die, cum vix dimidium milliare Budâ abfueramus, Turcæ septendecim Nassadicis navibus obviam nobis progressi, magno cum tormentorum fragore & fremitu nos exceperunt, plenisque velis ad Budensis Passæ palatium summo mane deduxerunt. Turcis, ut & hoc attingam, id in more positum est, ut arcis alicujus Capitaneus sacro juramento ad vitæ suæ dies aut

Decimus octavus lunii.

certè ad Passæ nutum sese totum in arcem devoveat, & si vel tantillum, quantum quis Bombardarum ejaculatione pertingere potest, extra portas progressus fuerit, ut capite id sibi luendum ad unguem sciat. Hinc Passæ, Vuegler-vueg, Sanzabeg, aliiq̃ue Proceres extra arces habitare gaudent.

Decimus nonus
Iunit.

Decimo nono die, ipsum Passam adivimus, qui Dominum Davidem protinus in oblongo aliquo atrio inauratæ sellæ propter se insidere iussit. Utrunque sane & ex utroque latere robusti, gravitate insignes, & ut plurimum verenda canicie conspicui viri, Passæ consiliarii, quâ longitudo atrii patebat, longo ordine circumfluxêre, terq̃ue ad ingressum nostrû, uno ore, una voce, uno clamore, Passæ perpetuam felicitatem, & diuturnam vitam, certatim comprecati sunt.

Consimili planè ordine à Palatii portis usque ad ipsum atrium utrinque longa militum series continuata stabat, quos, perinde ac si præsidiarii meri essent, medios pertransire, necesse habuimus. Idem etiam Strigonii & Belgradi factum, singulisq̃ue tribus hisce in locis Domino nostro generosus & superbus Equus adductus, quo perpetuo à proceribus Turcicis ad ipsum Passam sive Capitaneum deductus fuit. Cumq̃ue Dominus Orator Passæ Budensi Cæsareæ Majestatis benevolentiam commendasset, Cæsareasq̃ue literas cum ter mille thaleris, duobus pulcherrimis horologiis, & nonnullis argenteis pyxidibus aromaticis, honorarii loco obtulisset: pro Captivis nonnullis, qui contra pacificationis acta rigidè capti & abducti fuerant, apud Passam solícite intercessit; simul etiam plurimis aliis de difficultatibus & injuriis, quæ nimis crebrò in finibus Turcicis occurrant, longo sermone disseruit. Et quidem certè, omnia quæcunque ad pacis in-

crementum & fundamentum faciant, satis largiter illicò promisit Passa: hac tamen subjuncta conditione, si & nostri in posterum de ejusmodi excursionibus sibi caverint. Verùm vix quatuordecim diebus largissimi hujus promissi pondere stante & durāte: Ecce muneribus & honorariis nostris vix jam Belgradū itineris ordine perlatis, Turcæ certatim ad pristinum prædandi raptandiq; ingenium rediere! Ibidem, nobis præsentibus, Turca quidam, raræ nuper apud Turcicum Imperatorem auctoritatis, & plus quàm centum subinde stipatus ministris, humilimè Passæ pedes exosculatus est. Nimirum graviter apud Imperatorem Turcicum, nescio quā de causâ delatus, hacque ratione in fugam datus: Budensis Passæ auctoritate pristinam gratiam sic ambire & adire voluit.

Inde horis Pomeridianis 19. die ingenti ponte (qui ad septingentos passus extēditur) Danubium emensi, Pestum devenimus, ubi tristia & dolenda omnia sunt non minùs, quàm Budæ. Omnia enim & singula ibi ædificia, heu olim ex solidis lapidibus amœnissima, amplisq; & superbis fenestris sive valvis mirè exornata, illa hodie luto, limo & fimo ita deformata & deturpata sunt, ut mera & foetida canum equorumq; stabula illa esse liquidò jurares. Usque adeò ne unicum quidem, quod admirari possis, ædificium ibi reperiundum, nisi si quis Balnea & Tempia exempta inde voverit. Augustissima enim illorum sunt Tempia, inque illis desuper circum circa lychni dependent laquearibus aureis quàm plurimi. Quinimò ipsum pavimento aulæis pretiosissimis, juncisq; tapetibus undiq; indutum est, unde etiam non nisi calceis prius depositis illa ingredi assolent. Et quidem tam extus quàm intus plurimis marmoreis columnis egregiè illorū Tempia superbiunt. Quid? quod & ipsa balnea Budæ alibiq;

vivo varioque marmore, fontibus amœnissimis, conclavibusque variis usque adeo jucundissima spectantur, ut totam Germaniam istiusmodi Balnea nunquam vidisse, audacter dicere ausim. Interim cætera omnia ædificia, quæ à Christicolis magnificè quondam extructa fuerant, nec quicquam Belgradum usque restaurari aut refici, sed omnia sordescere, squalescere, & subinde in pejus ruere assolent.

Vigésimus primus dies Iunii.

Vigésimo primo die in Regiam arcem, quæ Budæ est, deducti nobilissimū illud esse ædificium palam vidimus. Equidem Arx illa amplissimis distincta est atriis, laquearibus undique inauratis, variisq; picturarum & imaginum deliciis amœnissima, peristyliis etiam & rubello marmore extructis benè cincta: Videre etiam ibi est, inter cætera, duodecim signa coelestia mirāda magnitudine affabrè cælata & inaurata: pulcherrimum item & verè regium & egregium Regis Matthiæ conclave, Bibliothecæ dictum: cujus adhuc hodierno die hæc inscriptio: *Uladislai Regis hoc est magnificum opus*, Videre etiam adhuc dum ibi est saxis incisos & expressos Hungariæ quondam Reges; faciem tamen omnem miserè dirutos & confractos. Quòd si quis à fronte arcem illam intuitus fuerit, antiquum & Augustum Monasterium illud facile putet. Sclopetæ & brontea numero haud pauca extra portas partim viridi in campo, partim verò rotis innixa asservantur. Cætera omnia ædificia & hîc & in aliis arcib⁹; puta Strigonii, Vicegradi, & Belgradi nihil curantur, imò nec ruinam minitantia restaurantur. Unicum adhuc in Urbe Templum Ungaris patet: cæteròquin per Turciam pluribus & Evangelicæ Religioni, & Calvinianæ & Arianae impietati dicatis templis passim obviis. Liberum enim cuivis patet Religionis exercitium.

Vicesimus ter-
tius Iunii.

Vigesimo tertio Junii, postquam Passa Domino O-
ratori salvum Nicopolin navigandi conductum pro-
misisset, quadragintaque Turcas, quorum Capitaneus,
nescio quod augustum sustinere munus dicebatur, Con-
stantinopolin, nos comitatum benevolè adjunxisset:
relicta Budâ, ultimo Junii, Belgradum sive Albam Græ-
cam appulimus. In ipso verò itineris cursu Hungari
nobilissimo vino, sedecim libralibus Danubii Carpio-
nibus, aliisque cibariis, Imperatore tamen Turcico
illa omnia suppeditante, nos remunerati sunt: id quod
potissimum Dolnæ, oppidulo tam Calvinianæ, quàm Lu-
theranæ Religioni consecrato, ut & Razunæ, vulgo *Kais-
en* factum, gratâ mente recordamur.

Passim hinc inde inter illos habitare solet populus
quidam pessimus, in furta proditionesque natus & ju-
ratus, vulgariter *die Kaisen*. Linguâ illi utuntur Valeria-
na sive Croatiana, solasque D. Pauli Epistolas, totâ reli-
quâ SS. Scripturâ proscriptâ, acceptant: cætera tùm quo-
ad superstitionis & Religionis genus, tùm quoad jeju-
norum festorumque solemnitatem (perinde sicut etiam
Myſiæ sive Mæſiæ inferioris incolæ) Græcis parùm abſi-
miles.

Et certè vix dici potest, quàm præcisè viam in Chri-
stianitatem noverint: Unde etiam Turcis sæpiſſimè ar-
menta hominesque commodè abducendi occasionem
prodere, interdum etiam reciproco astu, Christianis li-
bertatem & elabendi rimas pretio vendere solent. Tem-
pla illorum variè lychnis variisque picturis & emblema-
tibus condecorantur, imagines verò illis planè nullæ.

Vicesimo sexto Junii Mogotschum satis maturè de-
lati, conscēsis currubus tristem & funestum illum locum,

Vicesimus sex-
tus Iunii,

infelicissimo olim Regis Ludovici prælio cruentatum, spectatum adivimus, quatuorque adhuc dum progressi stadia, ominosum illum lacum, qui ex prælio fugientem Regem miserè suffocavit, simul lustravimus.

Vicesimus octavus.

Inde vicesimo octavo Junii nobile illud propugnaculum Petrovaradinum (ad cujus radices pernoctavimus) ingressi sumus, quod Turcicus Imperator olim expugnaturus, ingenti cum suorum strage, octuagies mille viros militares amisit, vixque tandem perpetuata & catenata fame ferè enectos, ut sese dederent, coëgit. Paucissima ibi per muros Tormenta bellica vidimus, ex illis tamen duo offendimus, hoc quidem Uladislai Regis, illud verò Joannis Orzag Episcopi Sirmiensis nomine signatum. Complures id loci pellustravimus arces, faciliq̃ue & læto navigio plurima viridantia & ridentia prata, agros præpingues, vineasq̃ue amœnissimas ad ipsam usque Albam Græcam sive ut hodie vocant, Belgradum, non sine voluptate admirati sumus: Et certè si quis regionis illius planiciem fertilissimam, vallesq̃ue & colles jucundissimos, æstimaverit; ille inter Budam Belgradumq̃ue alterum Paradysum sive Amœnitatis hortum, in quo vel Samiorum, quod ajunt, flores decerpere sit, conspici haud temerè dixerit.

Trigesimus Iulii.

Tandem trigesimo Junii die Belgradum sive Albam Græcam, ubi Savus in Danubium exoneratur, plenis velis attigimus.

Primus Iulii.

Inde primo die Mensis Iulii Dominus **Vngnad** generoso vectus equo, Capitaneum sive Belgradi Gubernatorem ipsum convenit. qui colloquio ultro citroq̃ue habito, lauto nos omnes excepit convivio. Dominus verò **Vngnad** Orator aliquanto pejus habens, ex convivio discedere, denuoq̃ue generoso donatus equo, stipantibus

& concomitantibus plurimis, ad naves nostras (quibus instar Cochlearum noctu diuque immorabamur) ocyus secessit.

Sub vesperam ejusdem diei Domino nostro per nuncium relatum est: recentes naves, quibus & facilius & felicius Nicopolim peteremus, ex Capitanei cura nobis expectandas esse: Danubii enim angustias non esse capiendo tantæ molis naves. Qua sententia vix jam prolata, ecce subito alius Nuncius, planè deferendas nostras naves, & iter porrò terrâ conficiundum esse, rotundè denunciavit. Nefas enim esse quenquam Christianorum ultra Belgradum navibus devehî: cum tamen (malum) jam dudum Passa Budensis, imò ipse etiam Belgradi Capitaneus ulteriorem navigandi conductum Domino Oratori **Vngnad** per interpretem haud obscure promiserat. Navibus enim nostris mirum quàm avidè inhiaverint! Nimirum hoc illud erat, quod toties hætenus Legatos eò adegit, ut naves suas aut aliis penitus dono dicare, aut certe vili precio vendere coacti fuerint.

Dominus igitur **Vngnad**/ quo in cardine res nostræ versentur subodoratus, Navem, quâ vectus erat, nobilissimam Passæ Budensi dono datam esse voluit. Erat autem navis hæc tabulis intus & extus munita & ornata pulcherrimis, aptis conclavibus commodissimè distincta, & ad domus alicujus formam, surgente tecto egregiè concinnata. Quid? quòd & in ipso navis tecto sedilia nonnulla extiterint, quib⁹ impositi diem facilè fallere, omniaque advotum in transcurso spectare soliti fuimus.

Postero die Dominus **Vngnad** querquera & acuta correptus febris, graviter ægrotare cæpit, ita ut tenuissima spes de ipsius salute & vita, nos tenuerit. Proinde ex navi in Ragusæi cujusdam ædes illicò se deduci curavit. Ete-

nim Ragusæi (Ragusâ sive Epidauro Dalmatiæ Urbe oriundi) Mercatores sunt opulentissimi, nobilissimis & preciosissimis mercimoniis, per omnia cultiora Turciæ oppida, rem suâ tutò adaugentes: homines certè humanissimi, qui plurimis beneficiis nos ex ipsa Alba Græca in mediam Constantinopolin profecuti sunt, nec adhuc dum hodierno die Domini nostri amicitia beneficiis ambire cessant. Tenentur illi certam pecuniæ summam quotannis exponere Turcico Imperatori, non secus ac Judæi, qui magno, & innumero ferè cum numero Turciam cohabitare solent, ita ut sola etiam Constantinopolis quinquagies mille Judæos fovere dicatur.

Quintus Iulii.

Quinto exinde die Iulii, Belgradi in arce, fragmenta cataphractorum, ex funesto illo Regis Ludovici malè cæpto, malè finito prælio rapta, hætenusque illic suspensa, conspeximus.

Jamque sextiduum ob adversam Domini Oratoris valetudinem Albæ commorati, relictis navibus, octavo Iulii Nissam, oppidum superioris Mesia sive Dardaniæ petivimus, Capitanei aulicis Belgrado ad novorum comitum occursum nos concomitatibus. Quinquaginta enim perpetuò Turcæ, aut ad minimum quadraginta equites nos deducere consueverunt. Et si quandoque difficilior via, periculum aliquod, lacus sive importuniores montes minari visa fuit: ibi tum illi protinùs ex pagis, qui pedites nos comitarentur, evocavere plurimos.

Decimus quartus Iulii.

Decimo quarto die Iulii Nissam tandem attigimus, languentibus & ægrotantibus ex nobis plurimis. A Belgrado enim aerem aquamque putrescentia, incrassata, & turpi fæore infecta vix sustinendo fuimus.

Decimus nonus Iulii.

Decimo nono die, Sophiam appulimus, Emporium certè amplissimum, vineis, fontibus, hortis & prædiis cin-

ctum amœnissimis. Jamque inde discessuri, quatuordecim ex nobis gravi morbo lectulis affixos (in quorum valetudinario uterque etiam Dominus de Bina w, Saxones decumbebant) tristes relinquere coacti sumus. Illi quintâ demum exinde septimanâ, nec satis tamen cum valetudine in gratiam reducti Constantinopolin nos secuti & afsecuti sunt: Horologiopæo etiam nostro, morbi sævitiâ, prorsum extincto.

Vigesimo Julii, nescio, qui sævus & intolerabilis æstus totum meum corpus caputque miserè torquere cæpit, usque adeò, ut & mihi Sophiæ in valetudinario manendum fore, ferè nihil dubitaverim.

Vigesimali Julii.

Verùm cum vigesimo quinto Julii Philippopolin pervenissemus (urbs ea à Philippo Macedonum Rege cōdita, tribus amœnissimis collibus pulchrè distincta est: quorum medius è vivo saxo sedile offert, ex quo Philippus exercitum suum in planicie spectare solitus erat) Domini Oratoris jussu cum libero Barone de Herberstein aliisque quatuor pariter ægrotantibus nobilibus Adrianopolin (Turcici quondam Imperatoris, Constantinopoli nondum expugnata Regiam, quam & quotannis magna cum pompa revisere solet) ablegatus, Portugalensis cujusdam Judæi opera brevi tempore convalui.

Vigesimali quinti Julii.

Primo die Augusti, Silibrææ, maritimo quodam oppido, nobis pernoctantibus, Græci augustissimum Templum variis iconibus lychnisque plurimis elegantissimè condecoratum nobis demonstrarunt.

Primo Augusti.

Sexto Augusti sub solis exortum à nonnullis Turcis, Domino Carolo Rhüm, nobili Gandaviensi (qui à Cæsarea Majestat. Orator Constantinopolin missus, ultra quadriennium jam de solidanda & confirmanda pacis actione ibi egerat, nec nisi ratâ prius & firmatâ pace exinde

Sexto Augusti.

disces-

discessurus est) & à legatione Venetiana, cum vix jam Diaulo, sive duobus stadiis Constantinopoli abfueramus, excepti, perque urbem in hospitium nostrum deducti fuimus. Et hæc quidem de brevissima Itineris nostri Relatione breviter.

Quanta verò sit Constantinopolis, quàm ampla, quàm & Maris hortorumque delitiis amœna, quæ antiquitatum monumenta, qualia templa ex solido varioque constructa marmore ibi occurrant, quantæque undique Insulæ illam ambire soleant: hoc loco silentio præterire stat sententia, maximè cum plurimorum virorum volumina, amœnissimum urbis hujus situm, decantantia & demirantia, jam dudum in omnium versentur manibus. Hoc unum dixerim, plurimos nostrum curiosam Constantinopolim spectandi sitim usque adeò expleffe, ut eadem siti in posterum quæquam illorum capi posse, vix credam. Quinquaginta enim nostrum, partim in medio itinere curribus affixi, partim etiam Constantinopoli adversa valetudine exactè afflicti fueramus. Nobiles etiam nostri (quos ardor Constantinopolin spectandi ad iter animavit) sic imperante morbo, ad duodecimum usq; Octobris nobiscum detenti sunt. Præterea, gemini Domini, alter de Flodorff, alter de Bina w unà cum interprete ægrotantes; vela prorsum reducere, & in patriam penitus reverti coacti sunt. Quid? quòd & alter de Bina w planè nobiscum commorari, nec ante paschatis Festum, patriam repetere potuit.

Duodecimus &
decimus tertius
Augusti.

Duodecimo & decimo tertio Augusti, uterque Orator sublimi vectus Equo quatuor Passas Vesirios, Mahumeticos procures sive Consiliarios intimos adiit, honorariis singulis oblati admodum magnificis: Ipsi quidem Mehemet Passæ (qui ab Turcico Imperatore secundus

versum moderatur Imperium, qui & ipse Sigethum cepit) novies mille offerebantur Thaleri: quinque verò reliqui (quorum unus Piali Passa, præfectus classis fortè abfuerat) pro se quisque mille Thaleros dono accepere.

Decimo sexto Augusti, Domini Oratores magnificum Cæsareæ Majestatis Honorarium Imperatori Turcico coràm exhibuere, solis nobilibus cum utroque Oratore in Imperatoris conspectum, tunicam ipsius exosculatum, admissis. Inde in Palatio protinus convivium splendidissimum, in Romani Imperatoris gratiam & honores, nobis paratum fuit: postmodum verò in amplâ & pulchrâ quadâ planicie, surgentibus interim & superbè omnibus Aulicis nos prætereuntibus, morari jussi fuimus. Et sanè ibi tanta gemmarum magnificentia, tantusque ex puro auro argentoque affabrè concinnatarum vestium splendor & luxus oculos nostros feriebat, ut nec videndo nec admirando, mentem expleri potuerimus. Jamque Dominis Oratoribus cū consiliario intimo Mahometeq; Passa in Imperatoris Palatio discumbentibus: adutrumque Oratorem conversus Passa (Dominum Carolum, Pontificium procul dubio puncturus) Lutheranam Religionem saniolem esse, quàm Pontificiorum, inter cætera dixit. Illos enim unum & solum DEUM precibus venerari, hos autem plurimis vota facere, id quod à Christo Propheta illo mandatum esse, ne verbo quidem testatum reddere possint.

Septimo Octobris quidam Baronis ab Herberstein minister, homo flagitiis totus coopertus, Mahometicam impietatem, abjuratâ nostrâ Religione, amplexus est.

Decimo quinto Octobris, unâ cum Doctore quodam Medico, Patriarcham conveni; uterque familia-

Decimus sextus
Augusti.

Septimus Octo-
bris.

Decimus quin-
tus Octobris.

Decimus nonus
Octobris.

rissimè ab illo acceptus. Profectus est ille decimo nono die Octobris in Græciam, Ecclesias visitatum, tributumque Turcico Imperatori quotannis exsolvendum, collectum: hoc ipso etiam die nondum reversus.

Vigesimus pri-
mus Octobris.

Vigesimo primo Octobris, Adamus Neuserus, pastor quondam Heidelbergensis, ut ipsum convenirem, petiit: quo facto, multa de Heidelbergensium Theologorum, iniquitate & rigiditate conquestus, quo pacto Arianus factus sit, curque in mediâ etiam Turcia vitæ suæ consu- lere, Heidelbergensiumque injurias sic effugere voluerit, patheticè sanè exposuit.

Annus 1574.

Anno millesimo, quingentesimo septuagesimo quar- to sub Februarii ingressum, Induciæ cum Venetiis & in- ductæ & firmatæ sunt, ita tamen, ut *Simonico Zara*, Tur- cico imperio subiecta permaneat.

Vndecimus Ia-
nuarii.

Jamdudum enim undecimo Januarii publico de- creto, Venetiis bellum indictum fuit, præcone per o- mnes potiores Urbis plateas id decantante & promul- gante, sex etiam Beglerbegis (quorum singuli plusquam Ducatui præerant) ex Asiâ ad belli aleam severissimè ci- tatis.

Decimus quin-
tus Januarii.

Decimo etiam quinto Januarii vix tandem in Passæ supremi conspectum admissi Veneti, succinctâ & durâ au- dita sententiâ protinus abire, nec vel ulteriorem attentionē petere, jussi sunt. Jamque ex conclavi in Aulam pro- gressi, equos suos solito in loco consuetoque pro mo- re conscensuri; foris illos demùm quærendos esse, exper- ti sunt: Imò Uludschali, Capitaneus maris, Beglerbego in Græciâ & sex Vesiriis proximus, Venetiis, ante consoli- data pacis acta, ipsum magnificè remuneraturis, tergum

obvertisse iratoque vultu dixisse fertur: Susque deque facere se illorum honoraria, soliusque Imperatoris sui vitam unice promotam esse optare. Caput autem & fons totius hujus negotii erat, quod Turca arces illas, quas Venetiis olim eripuerat, postmodum verò ab Hispanorum Rege divulsas, redditurum denuò promiserat, relinquendas sibi esse, contenderat.

Hoc ipso die tantam contra Hispanum classem Turcicus Imperator conscribi jussit, quantam neminem unquam in mari vidisse, ferunt. Constantinopoli, ne quid de reliquis urbibus dicamus, centum Triremes Turcicae majores, exceptis semitriremibus aliisque navibus, vulgò numerantur. Capitaneus illorum Synanpassa (sex Viriorum sive Consiliariorum intimorum haud postremus) unà cum Uludschali Capitaneo maris (qui proxima clade accepta, Anno septuagesimo secundo, septimo Octob. Rex Algyri dictus paucisque cum triremibus elapsus fuerat) quingentis plenis velis, ex quibus triremes majores sunt trecentae quinquaginta, mare ingreditur. Centum etiam triremes majores in praesidiis succenturiatas detinere cogitant, ut requirente necessitate illis ipsis etiam Piali Passa (qui superiori anno praefectus classis fuerat) Synanpassae illicò supetitis ferre possit.

Vigesimo secundo Martii in Imperatoris Turcici armamentario subitum coortum est incendium, multasque, ominosum certè classis praefecto, machinas ignitas, remos tonsasque aliaque navibus dicata perfundedit, id quod Capitaneo illi ob nescio quae duo infesta & infausta indicia, ingentem incussisse terrorem, dicitur.

Vigesimus secundus Martii.

Piali enim triremes, de quibus supra diximus, penitus ipsi denegatas fuisse, certior fama refert. Cumque novas triremes ex navali repetiisset, eadem in amplissimas rimas diduci & undique fatiscere cæperunt.

Uludschali Remigibus & Mancipiis suis promisit, si Joannem de Austriâ captivum, secum deduxerit, illico se illos libertate donata manumissurum. Navem etiam ipsius ex utroque latere triginta duobus, remis instructam, singulumque remum septem remigibus deductum fuisse, passim ajunt.

Quint' Aprilis.

Quinto Aprilis Turcæ diuturnis precibus multisque aliis ceremoniis Synampassæ Triremes uno ore Maricomiserunt.

Septimus, octavus & nonus Aprilis.

Inde septimo, octavo & nono Aprilis conjunctis precibus pro felici classis suæ successu vota fecerunt, omnesque Mercatorum pergulas horis antemeridianis arctè claudi, severissimè demandarunt, &c.

Epigramma parentatorium,

AD REVERENDVM,

PRAESTANTISSIMVM ET BEA-
TISSIMÆ MEMORIÆ VIRVM, D. D.

Stephanum Gerlachium, &c. in Christo
piè defunctum.

*Ræceptor mihi fidus eras, celeberrime
Gerlach,*

Exponendo sacros & repetendo locos.

*Affinis mihi charus eras, meritòque colen-
dus:*

Bina soror binis dum copulata fuit.

Collega extiteras pariter bonus atque fidelis:

Dum nobis utrisque una cathedra fuit.

Frater eras planè, germani fratris amorem:

Facto quàm verbis significando magis.

Gratulor ergo tibi caelestem ex corde coronam:

Sit tua posteritas prosperitatis ager.

Andreas Osiander D.

Academiae Tubing.

Cancellarius, & Ec-

clesiae Præpositus.

*Ad D. D. Gerlachium, &c. in caelestem
vitam translatum.*

Quamvis sim Medicus, non verò Propheta, nec
Orpheus,
Vena Poëtarum cui ita larga fluat.
Officium fratris tamen intermittere nolo.
Quod suadet pietas; imperat ipsa fides.
Defunctum doleo: Vivum superesse, Calebi
Annorum numeros te numerasse velim.
Ac si quem Medicina hominem servare valeret,
Per me, perque alios usque superstes eras.
Sed quoniam Domino visum est æterna caducis
Permutare: placet, quod Domino placuit.
Ergo tuum nomen nunquam moriatur in orbe:
Te semper celebrent templa Scholæque, precor.
Floreat omnimodè soboles tua tempore quovis:
Te Deus ad vitam suscitet ætheream.

*Christophorus Schvvartz,
D. aula VVurtembergi-
ca Medicus: defuncti
proximus Affinis.*

Dilectus es haud frustra Στέφανος, clarissime Doctor,
Nomine quippe Rei conveniente suæ.
Aurea sicut enim sine fine Corona videtur,
Principium repetens semper in orbe suum.

Et velut insignis Gemmis quæ reddita pulchris,
 Est ornamentum, Gloria, Honorq̃, Decus.
 Magna coronavit sic te Gerlachium abundè
 Gratia grata Dei, Munere, Honore, Bonis.
 Lectus ab æterno in Dilecto es, vivis in ævum
 Iam nunc (Iustitiæ pulchra Corona) Deo..
 Et nitidis fueras gemmis distincta Corona;
 Donis Fortunæ, Dotibus Ingenij.
 Namque Coronavit te summi munere Summus
 Officii, digno plurimo honore, Deus.
 Donis instructus potuisti munia obire
 Eximiis mirâ laude Professor o vans.
 Hæcce Corona dedit multo te nomine clarum,
 Seu Doctum cupias dicere, sive Pium.
 Notus ab occiduis & Eois notus ab oris
 Venturæ laudem posteritatis habes.
 Verùm (quod caput est) Stephanus redimitus Olympi
 Fulges nunc $\sigma\epsilon\phi\alpha\nu\omega$, Iustitiæq̃ Dei.

Grata mente

M. Johan. Ulricus Pregitzer,
 Ecclesiæ Calvensis Pastor,
 & vicinarum Superinten-
 dens Specialis.

ויהי - בא פו ברוחך
 רבו - אל כל - תלמידך ;
 כן יכבד עמואל
 יבנה בית אל ישראל
 ויהלל לעד שם האל :

יהוה לרעוא מימרי פומי ורגנתי
 רעיוני קדמך יוי תקפי ופרוקי :

Scriptum a

M. Erhardo Weinmanno,
 Ecclesiæ Brackenhei-
 mensis Pastore.

Gata mactat

M. Johann. Hübner, Regier.
 Ecclesiæ Calverla's Pastor
 & vicinorum Superintendent
 deus Spectabilis

א

יְיָ יֵשׁ מִבָּאֵב בְּכֹאֲבִי
 בִּי לֹא יוֹסִיף לָבוֹא אָבִי :
 לָקַח מֵעַל רֹאשׁוֹ הָאֵב
 רָכַב עִם אֵל וּפָרָשָׁיו :
 קָטוֹן קוֹמָה גָדוֹל חֲכָמָה
 בְּמָקוֹם אֱלֹהֵי עֶלְיָה :
 גֵּר תוֹעָה בְּאַרְצָךְ זָרָה
 עִיר מוֹשָׁב בְּשִׁחָקִים מָצָא :
 מִשָּׁם גַּם לֹא יָבוֹא אָבִי
 לָכֵן בְּכֹאֵב וּבְכֹאֵב לָבִי :
 אֵין קִנְיָתִי בְּשִׁשּׁוֹן מוֹרִי
 שִׂמְחָתִי בְּשִׂמְחַת אָבִי :
 בִּי אֵם אָנִי עִם תְּלִמִּידָיו
 צִעַק מֵאַנְקַת לֵב אֱלֹהֵי :
 לָמָּה תַעְזוֹב תְּלִמִּידֶךָ
 הַמְּחַכְמִים בְּשִׁפְחִיךָ :
 אֵין תִּיטִיב עוֹר עִם מְקַדָּשׁ
 עִם טוֹב - בֵּין - גֵּץ בֵּית הַמִּדְרָשׁ :
 גַּם כִּי תִשְׁכּוֹן עַל חֲסְדֵי אֵל
 לַעֲזוֹלָם עִם עַמּוּנָאֵל :
 בְּמִלּוֹךְ תִּמְלּוֹךְ בְּמַלְכוּתוֹ
 שְׁעִבְדָּתָךְ בִּקְהָל בֵּיתוֹ :
 לָכֵן עִם כָּל תְּלִמִּידֶיךָ
 חֲצִקְתִּי גַם בְּבִגְדֶיךָ :
 וּמִכָּל - לָבִי אֵל הָאֵל
 אָנִי הַתְּפִלָּה מִתְּפִלָּל :

E T fessam curis animam, corpusq; senectâ
 Debile, dum properat ponere Gerlachides.
 Nempe, ait, his dudum terris valediximus, & nos
 Nil ultra in fragili hoc detinet hospitio.
 Ad te Christe imus, quem fido pectore & ore,
 Dum licuit, constans cura docere fuit.
 Sicq; abit, & lacrimas inter planctusq; suorum
 Ipse animi laus regna beata petit.
 Interea sacris mœrens sese abdidit aris
 Et jacet in duro Theologia solo,
 Aetherias laniata comas, testataq; vultu
 Turbato ingentem pectoris irrequiem.
 Triste gemit, Mystamq; dolet, quo sospite quondam
 Floruit invidæ religionis honos.
 Ulla nec admittit tanti solatia luctus,
 Quæstibus incumbit sed magis atque magis.
 Quid juvat innumeris postquam sum orbata magistris,
 Omnem in Gerlachide spem posuisse meo?
 Hunniada ereptum dolui, doluiq; Lyserum,
 Et nondum cano vertice Rungiden,
 Gesneri, Myliq; obitus tristissima vidi,
 Nielaïdaq; mei, Schæferidæq; mei,
 Quorum fata mihi luctus peperere perennes,
 Abstuleruntq; omnem ex pectore letitiam.
 Sed tamen hos aliqua solabar parte dolores,
 Quod mihi Gerlachides vel super unus erat.
 Gerlachides, quo nemo fuit vel acumine mentis
 Celsior, aut magno iudicio melior,
 Ille penetravit rerum abdita divinarum,
 Et tenuit quidquid corde ego clausum habeo.
 Illius haud segni volitantia spicula dextrâ
 Busæus quondam sensit, & indoluit.
 Busæus sociorum unus, qui nomina 7 ESU
 Mentiti, factis illum abolere parant.

*Frustra. nam quidquid tandem impia factio captet,
 Non tamen eventum fraus habitura bonum est.
 Illius & Calui soboles male credula vires
 Experta haud vano vulnere saepe fuit.
 Quin etiam hunc Thracum populi, Byzantiaq; ora
 Sacra perorantem vidit, & obstupuit.
 Et talitantoq; viro nunc orba silescam?
 Non caput hoc tenebris damnem ego perpetuis?
 Heu tristes obitus! heu fata immitia! quando
 Mysta erat huic tanto par mihi GERLACHIDÆ?*

Zach. Schæferus Poët. &
 historiarum Prof. Tub.

V I.

Ad Reverendum & Doctissimum
 Fratrum par

Elisæum & Samuelem Gerlachios.

E Xulcerator ille MORBUS, carnifex
 Ille, ille Mortis frater, omenq; miserum,
 Mortalium seculo (malum) tyrannidis
 Exempla monstrat perpetim nova, tristia
 Patribusq; filiisq; filiabus, &
 Quos sanguis & non sanguis ardere imperat.
 Pietate, virtutis, animique robore
 Censere mortales vel innocentia
 Non didicit, omnes cautè an in cautè trahit
 Hyeme, ut lubet, vel veris horâ, interdium
 Noctuq; domique forisque, in urbe, aulâ, foro:
 Et triste desiderium amatis linquitur

Nepotibus: diviniore sed corporis
 Pars alta scandit ætheris per culmina,
 Suumque, læta quem coluit semper, Deum
 Tuetur infandis tot ebria gaudiis.

Hæc cur doletis, dum capit vestræ domus
 Olim CORONA, GERLACHII vos, gaudia?
 Spiravit illuc, & penito illic pectore
 Speravit habitare, ubi Dei verbo sui
 (Quod medius inter veritatis objices,
 Et Christiani sanguinis teterrimos
 Eheu! sititores sonuit alacriter)
 Promissa dona bonaque captaret BONIS:
 En captat, En lætu' est: suam dudum videt
 Præmissam ad astra corporis partem, at suos
 Et filios & filias cum affinibus
 Expectat: & vobis amussim & regulam
 Veræ reliquit sanctitatis: VIVITE
 Ceu uterque vester vixit in terris parens,
 Et vos beabit alma Trinitas bonis,
 Olimque matri, patribusque cælicæ
 Conjuncta aulâ cras vel hodie, sat DIU
 VIXIT, DEO QUI VIXIT ET DIDICIT
 MORI.

*Johannes Baptista VVeig-
 ganmeir, Græc. & Lat.
 Ling. Profess.*

VII.

Si solida punctum laudis, si digna meretur
 Elogia, & superis efficit ire parem
 Intactam vitiis coluisse in pectore mentem,
 Et nunquam turpi succubuisse probro:
 Si decus est, sacri caelestia fulmina verbi
 Et calamo & magna mente vibrasse animi
 Cimmerias contra gentes, quas factio Calvi
 Concitat, aut Latiae vis agit una Lupa:
 Denique si tenuis non est ea gloria, cunctas
 . Servasse ingenii nobilioris opes:
 Ecquis GERLACHIO exegit felicius ævum?
 Ecquem mors fato prosperiore tulit?
 Non igitur flendum est GERLACHII funera, flendum est
 Amplius haud tales vivere GERLACHIOS.

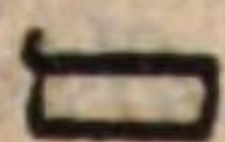
Tumulo ejusdem.

Illud Theiologum lumen, quo sospite nunquam
 Nescia præclaræ Suevia lucis erat:
 Ille sacra assertor fidei, quo vindice nunquam
 Grex Christi Ausonias palluit insidias,
 Finit humani spacium GERLACHIUS ævi,
 Hancque sibi voluit, qua tegetetur, humum.
 Miror, eum vacui cava claudere panda sepulcri,
 Claudere quem nullo limite fama potest.

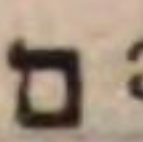
M. Joan- Martinus Rauscher
 Horba Hohenbergicus.

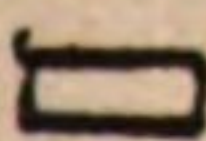
VIII.

מלמד - - בלנו	בכל מקום
יהי שבתבל	דהלא נקם
לך יה כל אויב	מאד כתום :
בפיהו פימותם	לבד אטם
ובלשונו אותם	ברע חתם
אשר עתה מות	שאול תעם :
שמיך - ברזל - מות	בכו את - אהוב לי בני עמים
מדבר ביהוה	נדר חי נפשו ימי ימים :
מנוע מורים	בלב חמם
אהובי מי מותו	לער דמם
יהוה יחיה או	בדי שמום :
והוא לפני ארון	ערן זמם
	תך נחם
	עלי דמם :
	בכו אלוף לנו בני יודעים
	לדבר חי נפשו שמי חיים :

GRIPHUS CABALISTICUS IN FINA-
lia ad cineres Divi & Optimi Theologi.

STEPHANI GERLACHII CORPORE IN
*sepulchro mortui, animo in paradiso vivi Me-
moriamq; Beatissima excogitatus.*

E St qui non est, sed fuit & erit. Duo est non unum est,
qui unus erat & futurus est. hinc mortuus ibi vivus
toto coelo divisus locis, qui ubi primum Regno æter-
no &

no & continuato Messiaë insertus erat per rotundas aquæ guttulas, nunquam ille per Mem פתוחה vel סתומה ore clauso pressisq; labellulis vocabatur, sed poti⁹ ore aperto, linguâ crispatâ, valuulis labiorû diductis, jam verò vocari voluit semper præfando Mem vel postfando M. Romanū illud M.ª B.^a Domicilia Gemini hujus duo sunt Mem; alterum in quo Mortuus existit, est principiò סתומה γεωμέτρηλον, longum, quadratum, profundum, prout indigena figuram habet extēsam, hoc domicilium fit פתוחה vel per rosores sive longos sive gyratiles, vel quum cœlum cum terrâ miscebitur: alterum in quo vivit, est jugiter clausum sine figura, termino, & magnitudine, planè ἀγεωμέτρηλον, prout incola vel ἀγεωμέτρηλον, vel puncti ἁδενότητα habet, hoc neu pateat quandò, Deus promisit, decrevit, juravit. Tandem Cœlum cum terrâ miscetur incola ad incolam, alter dimidiis ad semi-alterum transit, ex duobus Mem fit unum sive ס, ex duobus domiciliis unum, nec civis alterius obex nec alterius subtilitas æ viternum possunt esse remoræ, cur minus uno claudantur Mem finali, vel ס rotatili & cyclico.

*M. Joan. Jacobus Herrenberger/
V Valheimensis in Illustri Sti-
pendio SS. Theol. Stud.*

I X.

כחציר ימיו	כציר גמל	אוי אב
אמת החוליו :	אשר הוד נ	אוי איש
כדשא גנים	פלה רוחי	לא נ
כזהר אוריו :	נגדתה	כי א
ואוי צדקה	ואוי הדו	אוי אב
לעד --- עליו :	שלום עליון	ואף

Eodem

Eodem sensu.

Οἶμοι ἄτ' ἄ γεραῖε πάτερ, θανάτοιο δάμασσε
 καρχαρόδους σέ ῥα ἄρπη ὄν ἄρ' τρόπον ἄνθεα ποίης
 εὐκαμπές δρέπανόν γ' αἰροτῆρ αἷς χερσὶ μεμαρπῶς
 καὶ λειμῶνας ἀνὰ χλωρόντας χόρτον ἀμᾶται.
 ἠδὲ τελευτὴν μὲν ἐλὼν ἔφυγεν βασιληίδα ἡμίῳ,
 τίωγέ σοι ἔρχετόθεν βασιλεὺς κύδιος ὅππασεν.

Ἀλλ' ἔ μὴ θάνατός με δάμασεν νηλεὲς χαλκῷ.
 αὐτὰρ ἀν' αἰγλήεντα χορὸν περικαλλέα ἄσρων
 ἔνθεν ἔβλεψεν, ζάθεον κῦδ' ὅ τε, σέλας τε λελογχῶς.

Οἶμοι ἄτ' ἄ γεραῖε πάτερ, φεῦ ἄτ' ἄ γεραῖε,
 αἰχμᾶν ἐρίων σέ θεῶν χαλκίεσσα σάωσεν.

M. Felix Lutz, S. S. Theol. in
 Illustr. Scip. Stud.

F I N I S.

Bögl

Hafenreffer, Matthias,

Oratio funebris in obitum Stephani Gerlachii, Prof. Theol. Tubing

Tubinga 1614

Res/4 Or.fun. 256,10

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10905869-3

VD17 12:124832M